

Εργαστήριο Τουρκικών και Ευρασιατικών Μελετών
Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών
Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πειραιώς

ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΥΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

**Τόμος 1, Τεύχος 1
Ιανουάριος 2016**

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΥΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Τόμος 1, Τεύχος 1 - Ιανουάριος 2016

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥΡΚΙΚΩΝ Κ' ΕΥΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Turkish & Eurasian Studies Lab

Лаборатория Турецких и Евразийских исследований

Laboratoire d'études turques et eurasiatiques

مختبر الدراسات التركية و الاوروآسيوية

Forschungszentrum für türkische und eurasische Studien

Türk ve Avrasya Araştırmaları Laboratuvarı

Εργαστήριο Τουριστικών και Ευρασιατικών Μελετών
«Τετράδια Ευρασιατικών Μελετών»
Πειραιάς, 2016.

Όλα τα δικαιώματα μετάφρασης, αναπαραγωγής και προσαρμογής
κατοχυρωμένα για όλες τις χώρες του κόσμου.

Copyright © Εργαστήριο Τουριστικών και Ευρασιατικών Μελετών, 2016.
ISSN : 2529-0932

Ομάδα Σύνταξης

Φοιτήτριες και φοιτητές του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (Δ.Ε.Σ.) του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Παναγιώτα Δέδε, Κετσεβάν Εριστάβη, Ανί Κοτσασιάν, Γιούρι Μπίλεν, Θέτις Μυτιλήνη.

Διόρθωση - Επιμέλεια

Αλεξάνδρα Νικοπούλου, Νικόλαος Ραπτόπουλος

Ομάδα Δημοσίων Σχέσεων

Αλεξάνδρα Νικοπούλου, Αντώνης Μαντζαβίνος,

Συντονισμός Ομάδων Έρευνας

Μαρκάρ Σανγκογιάν, Βενέτα-Ιωάννα Σεληγιωτάκη

Επιστημονική Επιτροπή

Υποψ. Δρ. Αναΐτ Ναλμπαντιάν, Δρ. Στέλιος Σωτηρίου, Δρ. Μάρκος Τρούλης, Δρ. Νικόλαος Ραπτόπουλος

Ακαδημαϊκή Διεύθυνση

Δρ. Νικόλαος Ραπτόπουλος, Επίκουρος Καθηγητής

Copyright © Εργαστήριο Τουριστικών και Ευρασιατικών Μελετών, 2016.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Εργαστήριο Τουριστικών και Ευρασιατικών Μελετών

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών

Ανδρούτσου 150, Τ.Κ. 185 34, Πειραιάς

E-mail: etem.des@gmail.com, etem@unipi.gr

<http://etem.unipi.gr>

**ΤΕΤΡΑΔΙΑ ΕΥΡΑΣΙΑΤΙΚΩΝ
ΜΕΛΕΤΩΝ**

Τόμος 1, Τεύχος 1 - Ιανουάριος 2016

Σχετικά με το Εργαστήριο Τουρκικών και Ευρασιατικών Μελετών

Σκοπός του Εργαστηρίου Τουρκικών και Ευρασιατικών Μελετών (Ε.Τ.Ε.Μ.) του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (Δ.Ε.Σ.) του Πανεπιστημίου Πειραιώς είναι να αποτελέσει έναν επιστημονικό και έγκυρο φορέα παραγωγής πρωτογενούς έρευνας, μελέτης και ανάπτυξης της επιστημονικής γνώσης, καθώς και να καλύψει εκπαιδευτικές και ερευνητικές ανάγκες σε προπτυχιακό και μεταπτυχιακό επίπεδο, τόσο του Τμήματος Δ.Ε.Σ., όσο και του οικείου Πανεπιστημίου, γενικότερα.

Το αντικείμενο του Ε.Τ.Ε.Μ. είναι η καλλιέργεια και εμβάθυνση στις Τουρκικές και Ευρασιατικές Μελέτες με έμφαση στην μελέτη των χωρών της περιοχής από τη σκοπιά της Διεθνούς Πολιτικής (Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική), των Διεθνών και Ευρωπαϊκών Θεσμών και της Διεθνούς Οικονομίας, γενικότερα, και σε θέματα εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής, πολιτικής ασφάλειας, οικονομίας, πολιτισμού, καθώς και υψηλής στρατηγικής ειδικότερα.

Το Ε.Τ.Ε.Μ. διαθέτει ομάδες έρευνας, οι οποίες απαρτίζονται από προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές, προκειμένου να πετύχει την ουσιαστική καταγραφή, μελέτη και ανάλυση των τρεχουσών πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών εξελίξεων στην Τουρκία και τον ευρασιατικό χώρο. Οι εργασίες των ομάδων επιδιώκουν να συμβάλουν στην καλύτερη κατανόηση της τουρκικής και ευρασιατικής πραγματικότητας και την ανάπτυξη των ερευνών γύρω από τα παραπάνω θέματα.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων τα μέλη των ομάδων παρακολουθούν την επικαιρότητα, καταγράφουν τις σημαντικές εξελίξεις, και τις αναλύουν βάσει επιστημονικών μεθόδων και εργαλείων έρευνας που παρέχονται από τις πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές επιστήμες. Καρπός αυτών των εργασιών είναι μια σειρά από εκδοτικές προσπάθειες γύρω από επίκαιρα θέματα της Τουρκίας και της Ευρασίας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ Η ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΚΑΥΚΑΣΟΥ ΣΤΗΝ ΕΥΡΑΣΙΑ <i>ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΡΑΪΤΟΠΟΥΛΟΣ</i>	σελ. 1
Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΑΕΡΑΜΥΝΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΜΕΝΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ <i>ΓΙΟΥΡΙ ΜΠΙΛΕΝ</i>	σελ. 5
Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΙΚΩΝ ΔΡΟΝΤΩΝ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ: ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΞΑΠΛΩΣΗΣ ΤΟΥ «ΙΣΛΑΜΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ» ΣΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ; <i>ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΔΕΛΕ</i>	σελ. 11
ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ-ΓΕΩΡΓΙΑΣ: Ο ΦΟΒΟΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ; <i>ΚΕΤΕΒΑΝ ΕΡΙΣΤΑΒΗ</i>	σελ. 19
ΑΝΑΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΓΙΑ ΤΑ ΠΥΡΗΝΙΚΑ. ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΣΥΣΦΙΞΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ ΤΕΧΕΡΑΝΗΣ-ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ <i>ΘΕΤΙΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗ</i>	σελ. 25
ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ – Ε.Ε.: ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ <i>ΑΝΙ ΚΟΤΣΑΣΙΑΝ</i>	σελ. 33

Εισαγωγικό σημείωμα

Η στρατηγική θέση του Καυκάσου στην Ευρασία

Ο απέραντος Ευρασιατικός χώρος, στον οποίο άλλοτε συγκρούονται βίαια και άλλοτε συνυπάρχουν ειρηνικά μονάδες του άναρχου διεθνούς συστήματος με αρχαίες και πιο σύγχρονες πολιτικές παραδόσεις, κοινωνικές δομές και φιλοσοφικές κοσμοαντιλήψεις, συνιστά ένα ιδανικό πεδίο μελέτης για τους ερευνητές των διεθνών σχέσεων. Ο χώρος αυτός που καλύπτει δύο ηπείρους, κατέστη ιστορικά ανέφικτο να ελεγχθεί από μία μόνο δύναμη, ενώ αποτέλεσε πεδίο αντιπαράθεσης και αντιπαλότητας μεταξύ συνασπισμών που απαρτιζόνταν τόσο από ναυτικές όσο και χερσαίες δυνάμεις. Το πλούσιο υπέδαφος που διαθέτει, ειδικότερα η Κεντρική Ασία, κυρίως τα κοιτάσματα υδρογονανθράκων –και όχι μόνο– καθιστά την περιοχή αυτή ακόμη πιο σημαντική στην εποχή των παγκόσμιων κοινωνικών, οικονομικών και ενεργειακών προκλήσεων που αντιμετωπίζουμε. Πέρα από την επιδίωξη των ισχυρών δρώντων του διεθνούς συστήματος να ασκήσουν τη μεγαλύτερη δυνατή επιρροή στην περιοχή αυτή, προκειμένου να εξασφαλίσουν την ηγεμονία τους, πρέπει να ληφθεί υπόψη και η παρουσία των ανερχόμενων παγκόσμιων δυνάμεων, όπως η Ρωσική Ομοσπονδία, η Κίνα, και η Ινδία, οι οποίες διεκδικούν είτε την ανάκτηση του χαμένου κύρους που διέθεταν στο διεθνές σύστημα, είτε την απόκτηση αυξημένου λόγου στις διεθνείς υποθέσεις. Οι δύο αυτές ανταγωνιστικές τάσεις μεταξύ υφιστάμενων και ανερχόμενων παγκόσμιων δυνάμεων αναπόφευκτα προσδίδουν επιπλέον ενδιαφέρον στις εξελίξεις σε

περιφερειακό επίπεδο, καθώς υπάρχει μια αμφίδρομη σχέση μεταξύ των δύο επιπέδων. Η ευημερία και η σταθερότητα των περιφερειακών συστημάτων εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τις ισορροπίες στο διεθνές σύστημα. Μολονότι το περιφερειακό υποσύστημα είναι υποδεέστερο του διεθνούς, οι συγκρουσιακές σχέσεις των μονάδων του μπορούν να λειτουργήσουν αρνητικά για το διεθνές και να έχουν επιπτώσεις στη διεθνή ασφάλεια. Ο διεθνής ανταγωνισμός, λοιπόν, επηρεάζει άμεσα ή έμμεσα τις περιφερειακές μονάδες και συστήματα στα οποία αυτές μετέχουν, συμβάλλοντας στη δημιουργία ενός σύνθετου πλέγματος περιφερειακών αλληλεπιδράσεων, το οποίο δύναται να αναπαράγει τα πρότυπα που επικρατούν στο διεθνές επίπεδο. Αξίζει να σημειωθεί ότι ορισμένα περιφερειακά υποσυστήματα, αναπόφευκτα, διαθέτουν μεγαλύτερη στρατηγική αξία από κάποια άλλα λόγω της θέσης τους είτε στα «σχέδια» των παγκόσμιων δυνάμεων είτε επί των ενεργειακών και εμπορικών αξόνων.

Ο Καύκασος, μολονότι συνιστά μια περιοχή περιορισμένης έκτασης, έχει αντιστρόφως ανάλογη στρατηγική αξία προς το μέγεθός του. Αυτό οφείλεται, αφενός, στην γεωγραφική του θέση επί των ενεργειακών οδών, οι οποίες διασφαλίζουν την επάρκεια της Δυτικής Ευρώπης σε υδρογονάνθρακες, και αφετέρου, στον πλούσιο -αλλά κατακερματισμένο- πολιτικό, οικονομικό και πολιτισμικό χαρακτήρα του, που τείνει να συντηρεί και να αναπαράγει αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις. Όπως αναφέρει ο Αμερικανός στρατηγιστής Ζμπίγκνιου Μπρζεζίνσκι στο βιβλίο του «Η Μεγάλη Σκακιέρα», η περιοχή του Καυκάσου θεωρείται σημαντικό κομμάτι των «Ευρασιατικών Βαλκανίων», τα οποία ξεκινούν από τις παρυφές της ΝΑ Ευρώπης, περιλαμβάνουν τη Μικρά Ασία, τον Καύκασο και την Κεντρική Ασία, και φτάνουν ως τη Δυτική Κίνα. Η περιοχή αυτή της Ευρασίας, που μεταψυχροπολεμικά χαρακτηρίζεται από αυξημένη αστάθεια και συγκρούσεις, έχει μια στρατηγική αξία. Στο πλαίσιο των «Ευρασιατικών Βαλκανίων» ο Καύκασος συνιστά την κρίσιμη εκείνη περιοχή που συνδέει τους ενεργειακούς και εμπορικούς άξονες της Κεντρικής Ασίας με την Ευρώπη. Η σταθερότητα, ωστόσο, στο υποσύστημα του Καυκάσου δεν είναι αυτονόητη. Η δυσχέρεια στην διασφάλισή της οφείλεται, από τη μία, στις πολυάριθμες εθνοτικές, θρησκευτικές, γλωσσικές κ.ά. διαιρέσεις και ιστορικές εμπειρίες που συνεχίζουν να υπάρχουν εξαιτίας της δύσκολης γεωγραφίας που δεσπόζει στην περιοχή, και από την άλλη, στα ζωτικά συμφέροντα που επιδιώκουν να διατηρήσουν οι παγκόσμιες και μεγάλες δυνάμεις

στις κυρίαρχες πλην αδύναμες μονάδες του περιφερειακού υποσυστήματος, καθώς και στα ανεξέλεγκτα διεθνικά φαινόμενα – τη μάστιγα της εποχής μας. Ο επιρρεπής στην αστάθεια και ανταγωνισμό χαρακτήρας του υποσυστήματος του Καυκάσου καθιστά επιτακτική την ανάγκη της μελέτης της κρίσιμης αυτής περιοχής, καθώς οποιαδήποτε μεταβολή στο εν λόγω περιφερειακό υποσύστημα μπορεί να έχει επιπτώσεις βραχυπρόθεσμα στις προεκτάσεις της περιοχής αυτής προς τη Δύση.

Σε αυτό το πρώτο τεύχος των «Τετραδίων Ευρασιατικών Μελετών» αναλύονται μερικές από τις πιο σημαντικές διπλωματικές, στρατιωτικές, οικονομικές και ενεργειακές εξελίξεις που έλαβαν χώρα κατά τις αλληλεπιδράσεις των κυρίαρχων –και μη κυρίαρχων– μονάδων κυρίως του περιφερειακού υποσυστήματος του Καυκάσου τη χρονική περίοδο Σεπτεμβρίου–Δεκεμβρίου του 2015. Εξετάζονται θέματα όπως: α) η ρωσό-αρμενική αμυντική συμφωνία, η οποία θέτει τις βάσεις ενός ενιαίου συστήματος αεράμυνας, που λειτουργεί αποτρεπτικά έναντι των ανταγωνιστικών στρατηγικών αξόνων. β) η δράση μη κυρίαρχων δρώντων στη Γεωργία, που στόχο έχουν την εξάπλωση του αυτοαποκαλούμενου «Ισλαμικού Κράτους» στον Καύκασο. γ) οι σχέσεις μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας όσον αφορά το ζήτημα της ενέργειας. δ) οι σχέσεις μεταξύ του Ιράν, το οποίο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις περιφερειακές εξελίξεις τόσο του Καυκάσου όσο και της Μέσης Ανατολής, και της Γερμανίας μετά την άρση των κυρώσεων που είχαν επιβληθεί από τους ισχυρούς του διεθνούς συστήματος λόγω των πυρηνικών προγραμμάτων της Τεχεράνης. ε) η προσπάθεια ενίσχυσης των σχέσεων μεταξύ της Αρμενίας και της Ε.Ε., προκειμένου να εδραιωθούν οι δημοκρατικού θεσμοί και η οικονομία στην εν λόγω χώρα. Οι αναλύσεις αυτές είναι προϊόντα έρευνας των μελών της επιστημονικής «Ομάδας Έρευνας Καυκάσου» (ΟΜ.Ε.Κ.) του Εργαστηρίου Τουρκικών και Ευρασιατικών Μελετών (Ε.Τ.Ε.Μ.), η οποία απαρτίζεται από προπτυχιακούς και μεταπτυχιακούς φοιτητές του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Στην προσπάθειά τους αυτή πλαισιώθηκαν από ειδικούς σε θέματα Ευρασίας, μέλη και συνεργάτες του Ε.Τ.Ε.Μ., οι οποίοι έλεγξαν και έκαναν επισημάνσεις στις πρωτότυπες αυτές αναλύσεις, προκειμένου να βελτιωθούν και να πάρουν την τελική τους μορφή. Οι εν λόγω αναλύσεις επιδιώκουν να περιγράψουν και να ερμηνεύσουν τις εσωτερικές και διεθνείς σχέσεις των κυρίαρχων μονάδων του περιφερειακού υποσυστήματος του Καυκάσου, τόσο μεταξύ τους όσο

και με χώρες της ευρύτερης περιφέρειας, με επιστημονικές μεθόδους που προσφέρουν οι Διεθνείς Σχέσεις, για να επεκταθούν αργότερα, όταν έλθει το πλήρωμα του χρόνου, καλύπτοντας και το υποσύστημα της Κεντρικής Ασίας. Η διεύθυνση του Εργαστηρίου ευελπιστεί ότι τα Τετράδια θα συνεισφέρουν στη γνώση και τη δημιουργία του επιστημονικού προσωπικού της χώρας μας που μελετά την πολύπλοκη πραγματικότητα του Καυκάσου, της Κεντρικής Ασίας, καθώς και των υπόλοιπων υποσυστημάτων της Ευρασίας.

N. Ραπτόπουλος

* * * * *

Η ΓΕΩΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΣΥΜΦΩΝΙΑΣ ΑΕΡΑΜΥΝΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΡΩΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΜΕΝΙΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΑΠΕΙΛΗΣ

ΓΙΟΥΡΙ ΜΠΙΛΕΝ

Μέλος της Ομάδας Έρευνας Καυκάσου

Στις 23 Δεκεμβρίου 2015 οι υπουργοί Άμυνας της Ρωσίας και της Αρμενίας, Sergey Soygu και Seyran Oganyan αντίστοιχα, υπέγραψαν συμφωνία για τη δημιουργία ενός ενιαίου περιφερειακού συστήματος αεράμυνας και συλλογικής ασφάλειας στην περιοχή του Καυκάσου. Η απόφαση των δύο χωρών για τη δημιουργία ενός κοινού συστήματος αεράμυνας είναι μείζονος σημασίας για την αμυντική πολιτική τόσο της Ρωσίας όσο και της περιφερειακής χώρας (Αρμενίας) στον Καύκασο. Στόχος της πρώτης είναι η ενίσχυση των γεωπολιτικών σχεδίων διεθνούς εμβέλειας, κυρίως στην Μέση Ανατολή, καθώς η συμφωνία ολοκληρώθηκε μόλις ένα μήνα μετά την κατάρριψη του ρώσικου βομβαρδιστικού SU-24¹ στα σύνορα Συρίας-Τουρκίας. Ενώ στόχος της Αρμενίας είναι η εξισορρόπηση των απειλών που μπορεί να προέλθουν από ανταγωνιστικές περιφερειακές χώρες, όπως το Αζερμπαϊτζάν και η Τουρκία.

Η διερεύνηση των λόγων για τους οποίους υπογράφηκε η συμφωνία θα συντελέσει στο να αντιληφθούμε τα γεωστρατηγικά συμφέροντα και τους συσχετισμούς ισχύος στην περιοχή του Καυκάσου. Οι ενδοπεριφερειακές αντιπαραθέσεις συμβάλλουν στην κορύφωση της σύγκρουσης συμφερόντων. Στον Καύκασο παραμένουν προβλήματα γεωστρατηγικού χαρακτήρα, όπως η αντιπαραθέση μεταξύ Γεωργίας και Ρωσίας όσον αφορά το καθεστώς που ισχύει στις περιοχές της Ν. Οσετίας και Αμπχαζίας. Υπάρχουν, επίσης, διαφορές μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν, που προκύπτουν από τις αντιπαραθέσεις στην περιοχή του Ναγκόρνο Καραμπάχ. Από την άλλη πλευρά, η Τουρκία με τη στάση της στην Συρία επιθυμεί να αποκτήσει σχετική ισχύ, έτσι ώστε να καταστεί περιφερειακή δύναμη στα

**Η απόφαση των δύο
χωρών για τη
δημιουργία ενός
κοινού συστήματος
αεράμυνας είναι
μείζονος σημασίας για
την αμυντική πολιτική
[τους].**

¹ Υπενθυμίζεται ότι η τουρκική αεροπορία κατέρριψε το αεροσκάφος υποστηρίζοντας ότι αυτό παραβίασε τον τουρκικό εναέριο χώρο, στοιχείο που απορρίπτεται ως ανακριβές από την Μόσχα.

υποσυστήματα της Μέσης Ανατολής και του Καυκάσου. Από τη μεριά της η Αρμενία, έχοντας αντιληφθεί τις ηγεμονικές βλέψεις της Τουρκίας και την αδυναμία της ίδιας να αποκτήσει στρατιωτική ισχύ, προσπαθεί να εξισορροπήσει εξωτερικά την τουρκική απειλή. Η εξωτερική εξισορρόπηση σχετίζεται έντονα με την έννοια της ισορροπίας ισχύος. Ένα κράτος, προκειμένου να αναχαιτίσει τις ηγεμονικές τάσεις των γειτόνων του και να εξασφαλίσει την επιβίωση και την ασφάλεια του σε ένα άναρχο διεθνές

[Η] Ρωσία με τη σειρά της επιθυμεί, μέσω Αρμενίας, να αυξήσει την στρατιωτική παρουσία και κατά συνέπεια να ενισχύσει την επιρροή της στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου, την οποία θεωρεί περιοχή στρατηγικής σημασίας για τη δική της ασφάλεια, καθώς της δίνει τη δυνατότητα να ελέγξει την Τουρκία.

σύστημα, προσπαθεί να εξισορροπήσει την ισχύ του έναντι του κράτους-ηγεμόνα, αποτρέποντας έτσι μια πιθανή στρατιωτική εισβολή στην επικράτειά του². Αυτή η εξισορρόπηση σύμφωνα με δομικούς ρεαλιστές, όπως ο J. Mearsheimer και ο Kenneth N. Waltz γίνεται δυνατή με δύο τρόπους. Πρώτον, το κράτος θα μπορούσε να αυξήσει τις στρατιωτικές του δυνατότητες, να ενισχύσει την οικονομία του και να αναπτύξει την τεχνολογία του. Δεύτερον, μέσω διπλωματικών επαφών να συνάψει συμφωνίες και να συμμαχήσει με άλλα γειτονικά κράτη που επιθυμούν να αναχαιτίσουν το ηγεμονικό κράτος³. Η πρώτη περίπτωση αφορά την εσωτερική εξισορρόπηση, ενώ η δεύτερη την εξωτερική εξισορρόπηση, στην οποία ανήκει η υπό εξέταση συμφωνία. Τέλος, η Ρωσία με τη σειρά της επιθυμεί, μέσω Αρμενίας, να αυξήσει την στρατιωτική παρουσία και κατά συνέπεια να ενισχύσει την επιρροή της στην περιοχή του Νότιου Καυκάσου, την οποία θεωρεί περιοχή στρατηγικής σημασίας για τη δική της ασφάλεια, καθώς της δίνει τη δυνατότητα να ελέγξει την Τουρκία, η οποία είναι μέλος του NATO και ένας

περιφερειακός παίκτης στο Νότιο Καύκασο, προσδοκώντας να πετύχει τον έλεγχο στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής. Η αμυντική συμφωνία που μας απασχολεί εν προκειμένω εντάσσεται στη στρατηγική επιδίωξης της

² Βλ. KISSINGER Henry, *Diplomacy*, Νέα Υόρκη, Simon & Schuster, 1995.

³ Βλ. WALTZ N. Kenneth, *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*, Αθήνα, Ποιότητα, 2011. Βλ. επίσης WALTZ N. Kenneth, "Anarchic Orders and Balances of Power", στο *Neorealism and its critics* του Robert O. Keohane (Επιμ.), Νέα Υόρκη, Columbia University Press, 1986, σελ. 98–130. Βλέπε ακόμη MEARSHEIMER J. John, *Η Τραγωδία της Πολιτικής των Μεγάλων Δυνάμεων*, Αθήνα, Ποιότητα, 2006.

ασφάλειας και της εξισορρόπησης απειλής που προέρχεται από την Τουρκία. Η υπόθεση εργασίας, συνεπώς, διατυπώνεται ως εξής: «Οι μεγάλες δυνάμεις μέσω αμυντικών συμφωνιών που συνάπτουν με μικρά περιφερειακά κράτη, παρέχουν στήριξη σ' αυτά, προκειμένου να εξασφαλίσουν την ηγεμονία τους σε μια περιοχή». Προκειμένου να εξετάσουμε την υπόθεση εργασίας μας, πρώτον γίνεται αναφορά στην κατάσταση που επικρατεί στα σύνορα της Τουρκίας, δεύτερον αναλύεται η ειδική σχέση της Τουρκίας με το Αζερμπαϊτζάν και της διαμάχης του τελευταίου με την Αρμενία, και τέλος, επιχειρείται μια αποτίμηση της στρατηγικής αξίας της συμφωνίας.

Για να γίνει κατανοητή η γεωστρατηγική σημασία της συμφωνίας, θα παρουσιάσουμε συνοπτικά την τρέχουσα κατάσταση που επικρατεί στην περιοχή του Καυκάσου, και συγκεκριμένα στα βορειοανατολικά θαλάσσια και χερσαία σύνορα της Τουρκίας. Στα βόρεια, η Ρωσία κατάφερε, μονομερώς, να ενσωματώσει τη χερσόνησο της Κριμαίας το 2014, εξασφαλίζοντας την ναυτική βάση της στην Σεβαστούπολη, όπως επίσης και την κυριαρχία του στόλου της στην Μαύρη Θάλασσα⁴. Στα νότια χερσαία σύνορά της Τουρκίας, η Ρωσία έχει ξεκινήσει την ένοπλη παρέμβαση στην Συρία με στόχο την υποστήριξη του καθεστώτος του αλ-Ασάντ. Μετά την κατάρριψη του SU-24, η Ρωσία μετακίνησε αντιαεροπορικά συστήματα S-400 στην αεροπορική βάση του Χραϊμίμ στην Συρία⁵. Επιπλέον, το καταδρομικό κατευθυνόμενων πυραύλων *Moskva* συνεισέφερε στην εναέρια ασφάλεια στην Μεσόγειο, διαθέτοντας αντιαεροπορικά συστήματα S-300. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το μόνο κενό ασφαλείας για τη Ρωσία, με γεωγραφικούς όρους, που θα μπορούσε να προκύψει είναι αυτό στον Καύκασο. Αυτό το κενό καλείται να συμπληρώσει η νέα συμφωνία μεταξύ Ρωσίας και Αρμενίας. Η Ρωσία έχοντας εξασφαλίσει την εναέρια υπεροχή της κατά μήκος των συνόρων της με την Τουρκία, περιορίζει τις κινήσεις της Άγκυρας σε οποιαδήποτε

Η Ρωσία έχοντας εξασφαλίσει την εναέρια υπεροχή της κατά μήκος των συνόρων της με την Τουρκία, περιορίζει τις κινήσεις της Άγκυρας σε οποιαδήποτε ανάμιξη της στις υποθέσεις της Συρίας και μειώνει τόσο την περιφερειακή της ισχύ όσο και την ισχύ που αυτή διαθέτει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων.

⁴ Βλ. YUHAS Alan και JALABI Raya, "Ukraine crisis: why Russia sees Crimea as its naval stronghold", *The Guardian*, 7 Μαρτίου 2014.

⁵ Βλ. *RT*, "Moscow to deploy S-400 defense missile system to Khmeimim airbase in Syria", 25 Νοεμβρίου 2015.

ανάμιξη της στις υποθέσεις της Συρίας και μειώνει τόσο την περιφερειακή της ισχύ όσο και την ισχύ που αυτή διαθέτει στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Η Τουρκία πλέον δεν θα έχει πρόσβαση, όπως φημολογείται, σε φθινό πετρέλαιο, που τους διαθέτουν οι ισλαμιστές της Συρίας, τη στιγμή που η Ρωσία διεξάγει αεροπορικά χτυπήματα εναντίον τους.

Ο γεωστρατηγικός ρόλος της συμφωνίας κρίνεται ακόμη σημαντικότερος, αν αναλογιστεί κανείς τις στενές σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Αζερμπαϊτζάν. Η Τουρκία επιζητούσε από πολύ παλιά να έχει καλές σχέσεις με το Αζερμπαϊτζάν και την Γεωργία, προκειμένου να εξισορροπήσει σε όρους ισχύος τη συμμαχία της Αρμενίας με την Ρωσία⁶. Το Αζερμπαϊτζάν στον αγώνα του να περιορίσει την ισχύ της Ρωσίας και του Ιράν στην περιοχή, είχε μεγάλο όφελος από την συνεργασία του με την Τουρκία. Αυτή ως ένα βαθμό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «αντίβαρο» στις στρατηγικές σχέσεις Αρμενίας-Ρωσίας. Έχοντας τη δυνατότητα να αποκτήσει πρόσβαση στα αντιαεροπορικά συστήματα της Αρμενίας, η Ρωσία καταφέρνει να ενισχύσει τη θέση της απέναντι στο συνασπισμό της Τουρκίας με το Αζερμπαϊτζάν.

[Ο] Sargsyan, ανέφερε ότι η ενοποίηση των συστημάτων αντιαεροπορικής άμυνας [...] δεν θα καταργήσει το εθνικό σύστημα αεράμυνας, αλλά [...] θα ενισχυθεί η αεροπορική άμυνα της χώρας

Η συμφωνία όπως ήταν αναμενόμενο οδήγησε σε αντιδράσεις εκ μέρους του Αζερμπαϊτζάν. Μετά την υπογραφή της συμφωνίας αξιωματούχοι των δύο κυβερνήσεων του Αζερμπαϊτζάν και της Αρμενίας, αντάλλαξαν δριμείς κατηγορίες όσον αφορά το ζήτημα του Ναγκόρνο-Καραμπάχ. Ο εκπρόσωπος του Υπουργείου Εθνικής Αμύνης της Αρμενίας, Artsrun Hovhannisyan, δήλωσε ότι «η ειρήνη στην περιοχή πλέον είναι εικονική και ο πόλεμος είναι μια πραγματικότητα», ενώ ο Hikmat Hajiyev, εκπρόσωπος του Υπουργείου Εξωτερικών του Αζερμπαϊτζάν, κατηγόρησε την Αρμενία ότι οι παραβιάσεις της εκεχειρίας γίνονται λόγω παράνομης παρουσίας του αρμενικού στρατού στην περιοχή⁷. Η Τουρκία σχολιάζοντας την

⁶ Βλ. MINASYAN Sergey και ISKANDARYAN Alexander, *Pragmatic Policies vs. Historical Constraints: Analyzing Armenia-Turkey Relations*, Ερεβάν, Caucasus Institute, 2010, σελ 7-8.

⁷ Βλ. ERGAN Uğur, “Ankara: Russia-Armenia deal heats up Caucasus”, *Hürriyet Daily News*, 25 Δεκεμβρίου 2015.

τεταμένη κατάσταση στην περιοχή τόνισε ότι «η αύξηση των δραστηριοτήτων και των θυμάτων στο Ναγκόρνο–Καραμπάχ, όπως επίσης και στα σύνορα μεταξύ Αρμενίας και Αζερμπαϊτζάν, δείχνει ότι όσο αυξάνεται η χρονική διάρκεια της αντιπαράθεσης τόσο αυξάνεται και ο κίνδυνος μιας ένοπλης σύγκρουσης» και ότι «[η Τουρκία] διατηρεί τη [σημαντική] θέση της στην ειρηνική επίλυση της διαφοράς»⁷. Όσον αφορά την συμφωνία, ο Αρμένιος Πρόεδρος, Serzh Sargsyan, ανέφερε ότι η ενοποίηση των συστημάτων αντιαεροπορικής άμυνας της Αρμενίας με αυτά της Ρωσίας δεν θα καταργήσει το εθνικό σύστημα αεράμυνας, αλλά με την από κοινού δράση τους θα ενισχυθεί η αεροπορική άμυνα της χώρας⁸. Τόνισε, ακόμη, ότι η Αρμενία θα προστατέψει τον εθνικό εναέριο χώρο της με την στήριξη των εταίρων της, ενώ ως αντάλλαγμα θα προσπαθήσει συνεισφέρει με τη σειρά της στην άμυνά τους⁸.

Εν κατακλείδι, βάσει των ως άνω, επιβεβαιώνεται η αρχική υπόθεση εργασίας. Οι μεγάλες δυνάμεις, όπως η Ρωσία, μέσα από συμφωνίες που συνάπτουν με άλλα ασθενέστερα κράτη, στην τρέχουσα περίπτωση την Αρμενία, πετυχαίνουν να εξασφαλίσουν ηγεμονικό ρόλο στην περιοχή τους και να ενισχύσουν ή/και να επεκτείνουν την επιρροή τους. Η συμφωνία μεταξύ Ρωσίας και Αρμενίας έχει μεγάλη γεωστρατηγική σημασία, καθώς βοηθάει τις δύο χώρες να εξισορροπήσουν την κοινή απειλή που μπορεί να προέλθει από τον αντίπαλο άξονα. Δεν θα πρέπει, ωστόσο, να λησμονείται το γεγονός ότι πρόκειται για ένα δίλημμα ασφαλείας στον Καύκασο που πιθανότατα θα μπορούσε να οδηγήσει σε περεταίρω κλιμάκωση της σύγκρουσης μεταξύ Αρμενίας-Αζερμπαϊτζάν. Αφορμή στην κλιμάκωση αυτή μπορεί να σταθεί το αμφισβητούμενο καθεστώς της περιοχής του Ναγκόρνο–Καραμπάχ. Η Τουρκία, από την άλλη πλευρά, χάνει συνεχώς το περιθώριο κινήσεων στην διεθνή σκηνή λόγω της πιεστικής ρωσικής στρατηγικής μετά την πτώση του αεροσκάφους, η οποία έχει οδηγήσει σε «περικύκλωση» του εναέριου χώρου της.

* * * * *

---

⁸ Βλ. *Armenpress*, “Creation of Armenian-Russian joint Air Defense System is combination of efforts – says President Sargsyan”, 12 Ιουλίου 2015.

Η ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΔΙΕΘΝΙΚΩΝ ΔΡΩΝΤΩΝ ΣΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑ: ΚΙΝΔΥΝΟΣ ΕΞΑΠΛΩΣΗΣ ΤΟΥ «ΙΣΛΑΜΙΚΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ» ΣΤΟΝ ΚΑΥΚΑΣΟ;

ΠΑΝΑΓΙΩΤΑ ΔΕΛΕ

Μέλος της Ομάδας Έρευνας Καυκάσου

Το Νοέμβριο του 2015 παρατηρήθηκε αυξημένη δράση του αυτοαποκαλούμενου «Ισλαμικού Κράτους» (Ι.Κ.) στη Γεωργία, γεγονός που προκάλεσε προβληματισμούς για την ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή του Καυκάσου. Ιδιαίτερα μετά την επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, οι μη κρατικοί δρώντες του περιφερειακού υποσυστήματος και πιο συγκεκριμένα εκείνοι που επιδίδονται σε τρομοκρατικές ενέργειες, αποτελούν κίνδυνο και απειλή για την ύπαρξη και τη βιωσιμότητα των κρατών. Τέτοιου είδους διεθνικοί δρώντες, που συνδυάζουν τόσο θρησκευτικά όσο και πολιτικά κίνητρα, συνιστούν απειλή για τη διεθνή τάξη και ασφάλεια, ενώ χαρακτηριστικό τους είναι το ότι στοχεύουν σε τρωτά σημεία των κρατικών οντοτήτων. Αξίζει, ακόμη, να σημειωθεί πως οι διεθνικοί αυτοί δρώντες έχουν ανά περίπτωση διαφορετικούς στόχους και κίνητρα.¹

Το «Ι.Κ.» αποτελεί διεθνιστική οργάνωση, της οποίας στόχος είναι η δημιουργία ενός «παγκόσμιου χαλιφάτου», μέσω ενός «παγκόσμιου» πολέμου, ο οποίος θα επιτρέψει την επέκταση του χαλιφάτου και στο μη μουσουλμανικό κόσμο.² Η ιδεολογική αναφορά αυτού του πολέμου είναι το τζιχάντ, δηλαδή ο ιερός πόλεμος, που διεξάγεται «με το σπαθί» και έχει ως στόχο να καθυποτάξει τους απίστους. Ταυτόχρονα το «Ι.Κ.», ως μη κρατικός δρώντας του διεθνούς συστήματος, εμφανίζεται κατά περίπτωση ισχυρότερο από κρατικούς, καθώς η βία που ασκεί ή απειλεί πως θα ασκήσει θέτει σε

[Τ]ο «Ι.Κ.», ως μη κρατικός δρώντας [...], εμφανίζεται [...] ισχυρότερο από κρατικούς, καθώς η βία που ασκεί ή απειλεί πως θα ασκήσει θέτει σε κίνδυνο τόσο την ασφάλεια όσο και την ακεραιότητα των κρατών.

¹ Βλ. ΝΤΟΚΟΣ Θάνος, «Ασύμμετρες Απειλές και Διεθνής Ασφάλεια», στο *Διεθνείς Σχέσεις – Σύγχρονη Θεματολογία και Προσεγγίσεις*, ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Δημήτρης, ΥΦΑΝΤΗΣ Κώστας, και ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ Ευάνθης, Αθήνα, Παπαζήσης, 2008, σελ. 357-374.

² Βλ. ΓΑΒΑΛΑΣ Χρήστος, «Στη θρησκευτική ιδεολογία του ISIS – οι απαντήσεις για τις επιδιώξεις του», *CNN Greece*, 12 Δεκεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.cnn.gr/news/kosmos/story/15027/stin-thriskeytiki-ideologia-toy-isis-oi-apantiseis-gia-tis-epidioxeis-toy>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 9/1/2016]

κίνδυνο τόσο την ασφάλεια όσο και την ακεραιότητα των κρατών στα οποία επιτίθεται.³ Για να πετύχει τον απώτερο σκοπό του, το «Ι.Κ.» αναπτύσσει σχέσεις και με όμορες οργανώσεις ή ισλαμικούς πληθυσμούς, που βρίσκονται σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης, όπως η Γεωργία και η ρωσική ομόσπονδη Δημοκρατία της Τσετσενίας, ενώ ταυτόχρονα τις απειλεί και με τρομοκρατικές επιθέσεις, με σκοπό την υποταγή των απίστων.

Η πολιτική και η δράση του «Ι.Κ.» στη Γεωργία, μια χώρα που ο μουσουλμανικός της πληθυσμός δεν ξεπερνά το 10 %⁴, δείχνει πως επιθυμεί την επέκτασή του ακόμα και σε περιοχές, που φαινομενικά η παρουσία του

Από το 1997 οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της περιοχής [Pankisi], άρχισαν να ακολουθούν τις αρχές του σαλαφισμού, δηλαδή την κατά γράμμα τήρηση των αρχών της ισλαμικής πίστης,

μουσουλμανικού στοιχείου δεν εμπνέει ανησυχία. Η ανάπτυξη τέτοιων σχέσεων, όμως, με περιοχές του Καυκάσου ενδυναμώνει την εκεί ισλαμική παρουσία και ενισχύει την τάση για αποσταθεροποίηση στην περιοχή, κατάσταση ανάλογη με αυτή που επικρατεί στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής. Η υπόθεση εργασίας, συνεπώς, διατυπώνεται ως εξής: «Η δράση των μη κρατικών δρώντων στον Καύκασο, όπως εκείνη του αυτοαποκαλούμενου «Ι.Κ.», απειλεί όχι μόνο τη σταθερότητα του περιφερειακού υποσυστήματος, αλλά και τη διεθνή τάξη και ασφάλεια». Για την εξέταση της συγκεκριμένης υπόθεσης ακολουθείται η επαγωγική μέθοδος, καθώς από την παρατήρηση ενός μεμονωμένου γεγονότος, δηλαδή της δράσης των ισλαμιστών του «Ι.Κ.» στη Γεωργία, επιχειρείται η ερμηνεία και η μελέτη των διεθνών φαινομένων, όπως η δράση

των μη κρατικών δρώντων στο διεθνές σύστημα, τα οποία φαινόμενα αφορούν την εξάπλωση της ισλαμικής απειλής και της αποσταθεροποίησης που αυτή προκαλεί πέρα από τα στενά όρια της Μέσης Ανατολής. Για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης διεξήχθη βιβλιογραφική έρευνα και η αναζήτηση σχετικής αρθρογραφίας. Το ζήτημα εξετάζεται, αρχικά, με μια αναδρομή στη σημασία της παρουσίας ισλαμικών πληθυσμών στη Γεωργία,

³ Βλ. ΚΟΥΡΤΗΣ Δημήτριος, «Το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και Λεβάντε (ISIL): Μια νέα πρόκληση για την Αρχή της Νομιμότητας στο Διεθνές Σύστημα», *Νομική Εφημερίδα CURIA.GR*, 2014, [Ανακτήθηκε από: <http://curia.gr/to-islamiko-kratos-tou-irak-kai-levante-isil-mia-nea-proklisi-gia-tin-arxi-tis-nomimotitas-sto-diethnes-sistima-2/>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

⁴ Βλ. *Foreign and Commonwealth Office*, «Islam in Georgia», Μάρτιος 2014, [Ανακτήθηκε από: <https://www.gov.uk/government/publications/islam-in-georgia>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 9/1/2016]

στη συνέχεια, με αναφορά στη σχέση Γεωργίας-«Ι.Κ.» που εμφανίστηκε με την έναρξη του συριακού εμφυλίου, ενώ έπειτα με αναφορά στο περιεχόμενο του οπτικοακουστικού υλικού που κυκλοφόρησε διαδικτυακά το Νοέμβριο του 2015. Στο συγκεκριμένο βίντεο, μέλη του «Ι.Κ.» καλούσαν τη μουσουλμανική μειονότητα της Γεωργίας να ενταχθεί στους κόλπους του. Επίσης, γίνεται αναφορά στην αντίδραση χωρών, όπως η Ρωσία, για την κατάσταση που επικρατεί στην κοιλιάδα Pankisi, περιοχή όπου η δράση των ισλαμιστών είναι έντονη, καθώς σ' αυτή διαμένει σημαντικός μουσουλμανικός πληθυσμός. Τέλος, γίνεται αναφορά στα συμπεράσματα της μελέτης. Τα αποτελέσματα της έρευνας διακριβώνουν το πώς οι σχέσεις μεταξύ μη κυρίαρχων πολιτικών οντοτήτων, όπως το «Ι.Κ.», με κρατικούς δρώντες προκαλούν αποσταθεροποίηση στο διεθνές σύστημα.

Η παρουσία των ισλαμιστών στη Γεωργία ξεκίνησε αρκετά χρόνια πριν, στην περιοχή Pankisi. Η Κοιλιάδα Pankisi βρίσκεται κοντά στα σύνορα της Γεωργίας με την Τσετσενία και σ' αυτή κατοικεί η εθνοτική ομάδα Kist, η οποία ασπάζεται το Ισλάμ. Από το 1997 οι μουσουλμάνοι κάτοικοι της περιοχής, άρχισαν να ακολουθούν τις αρχές του σαλαφισμού, δηλαδή την κατά γράμμα τήρηση των αρχών της ισλαμικής πίστης, όπως και οι σύντροφοι του προφήτη στο πρώτο στάδιο εμφάνισης του Ισλάμ, και των βασικών κειμένων⁵. Την ίδια περίοδο, λίγο μετά το τέλος του πρώτου πολέμου της Τσετσενίας (1994-1996), εγκαταστάθηκαν στην περιοχή πολλοί Τσετσένοι σαλαφιστές, ως πρόσφυγες⁶. Αυτοί άρχισαν να προσηλυτίζουν και να ριζοσπαστικοποιούν τους Kist⁷. Επίσης, υπάρχουν πληροφορίες για την οικονομική και στρατιωτική προσφορά τους στην αλ-Κάιντα, αλλά και σε άλλες ισλαμικές οργανώσεις, όπως το «Εμιράτο του Καυκάσου», το οποίο τον Ιούνιο του 2015 δήλωσε πως στηρίζει το «Ι.Κ.»⁸.

⁵ Βλ. MOUSSALLI S. Ahmad, *Historical Dictionary of Islamic Fundamentalist Movements in the Arab World, Iran, and Turkey*, Lanham, The Scarecrow Press, 1999, σελ. 258-259. Βλ. επίσης OLIDORT Jacob, "What is Salafism", *The Washington Institute for Near East Policy*, 24 Νοεμβρίου 2015, [Ανακτήθηκε από: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/what-is-salafism>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

⁶ Βλ. SALINAS Maria, "Country Guide: Republic of Georgia", *Forced Migration Online*, σελ. 14, [Ανακτήθηκε από: <http://www.forcedmigration.org/research-resources/expert-guides/republic-of-georgia/fmo001.pdf>, τελευταία πρόσβαση: 9/1/2016]

⁷ Βλ. MAZA Cristina, «Georgia's Pankisi Gorge, Home to Many of the Chechens Fighting in Syria», *BALKANIST*, 22 Ιουλίου 2014, [Ανακτήθηκε από: <http://balkanist.net/georgia-is-home-to-many-of-the-chechen-fighters-in-syria/>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/01/2016]

⁸ Βλ. Ιστοσελίδα *GlobalSecurity.org*, «Caucasus Emirate (CE)», χωρίς ημερομηνία [Ανακτήθηκε από: <http://www.globalsecurity.org/military/world/para/ik.htm>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

Με την έναρξη του συριακού πολέμου, ορισμένοι κάτοικοι της κοιλάδας Pankisi αποφάσισαν να συνταχθούν με τους ομόθρησκούς τους αντικαθεστωτικούς στη Συρία και να πολεμήσουν στο όνομα του Ισλάμ. Ο αριθμός τους ανέρχεται γύρω στους 100, ενώ υπάρχουν ακόμα ισλαμιστές στην περιοχή που αποτελούν το συνδετικό κρίκο με το «Ι.Κ.».⁹ Αρχηγός του βορείου τομέα του «Ι.Κ.» είναι ο Omar al-Shishani (το al-Shishani είναι η

**Με την έναρξη του
συριακού πολέμου,
ορισμένοι κάτοικοι
της κοιλάδας Pankisi
αποφάσισαν να
συνταχθούν με τους
ομόθρησκούς τους
αντικαθεστωτικούς
στη Συρία και να
πολεμήσουν στο
όνομα του Ισλάμ.**

αραβική έκφραση που δηλώνει τσετσενική καταγωγή), που κατάγεται από το Pankisi¹⁰. Πριν την προσχώρησή του στο Ι.Κ. ο Omar al-Shishani ήταν ο πρώην ηγέτης της ισλαμικής οργάνωσης «Army of the Emigrants and Helpers», που μαχόταν το καθεστώς αλ-Άσαντ, αρχηγός της οποίας πλέον είναι ο, επίσης Τσετσένος, Salahudeen al-Shishani. Το 2014 υπήρχαν πληροφορίες πως ο Omar al-Shishani είχε πεθάνει, ανακοίνωση που έκανε και ο αρχηγός των Τσετσένων Ramzan Kadyrov¹¹, η οποία, ωστόσο, δεν επαληθεύτηκε. Τελευταίες πληροφορίες μιλούν για σύλληψή του στις 27 Δεκεμβρίου 2015, στη περιοχή Κιρκούκ του Βόρειου Ιράκ¹². Είναι γεγονός πως η δράση του Omar al-Shishani στη Συρία δολέασε πολλούς από τους πιστούς στο Pankisi να ακολουθήσουν τα βήματά του. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι

ένα από τα σημαντικότερα αίτια που ωθεί τους κατοίκους κάθε ηλικίας του Pankisi να πολεμήσουν στο πλευρό του «Ι.Κ.» είναι οι συνθήκες φτώχειας και ανέχειας που κυριαρχούν στην περιοχή, αποτέλεσμα του μακροχρόνιου πολέμου με τη Ρωσία¹³.

⁹ Βλ. MAZA Christina, *ό.π.*

¹⁰ Βλ. AKHMETELI Nina, «The Georgian roots of Isis commander Omar al-Shishani», *BBC*, 9 Ιουλίου 2014, [Ανακτήθηκε από: <http://www.bbc.com/news/world-europe-28217590>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

¹¹ Βλ. WATKINSON William, «War on Isis: Daesh warlord Abu Omar al-Shishani reportedly captured in Kirkuk», *International Business Times*, 28 Δεκεμβρίου 2015, [Ανακτήθηκε από: <http://www.ibtimes.co.uk/war-isis-daesh-warlord-abu-omar-al-shishani-reportedly-captured-kirkuk-1535122>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

¹² Βλ. Ο.π.

¹³ Βλ. NEMTSOVA Anna, «Lament of an ISIL Mom», *Politico Magazine*, 27 Νοεμβρίου 2015, [Ανακτήθηκε από: <http://www.politico.com/magazine/story/2015/11/isil-moms-chechnya-jihad-syria-213396>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

Στις 22 Νοεμβρίου 2015 κυκλοφόρησε στο Διαδίκτυο οπτικοακουστικό υλικό του «Ι.Κ.», στο οποίο εμφανίζονται οπλισμένοι μαχητές της οργάνωσης να μιλούν τη γεωργιανή γλώσσα.¹⁴ Οι μαχητές απηύθυναν πρόσκληση στην μουσουλμανική μειονότητα της Γεωργίας να πολεμήσει μαζί τους στο Ιράκ και στη Συρία. Στην προσπάθειά τους να κινητοποιήσουν τα φανατικά στοιχεία, ένας από αυτούς απευθύνεται στην μειονότητα ως εξής: «*Αδελφοί μουσουλμάνοι, ξέρετε ότι απαγορεύεται να ζείτε με τους απίστους*»¹⁵. Επίσης, κατηγορεί την θρησκευτική ηγεσία των μουσουλμάνων στην περιοχή Achara πως παρερμηνεύει τις αξίες του Ισλάμ. Αναφορά γίνεται και στη χριστιανική πλειονότητα της Γεωργίας, την οποία καλεί να ασπαστεί το Ισλάμ. Τέλος, ένας άλλος ισλαμιστής αναλαμβάνει να προειδοποιήσει τους απίστους της Γεωργίας να σταματήσουν να υπερασπίζονται τον πόλεμο εναντίον του «Ι.Κ.» γιατί διαφορετικά θα έχουν την ίδια τύχη με τα θύματα που αποκεφαλίστηκαν. Το συγκεκριμένο βίντεο προκάλεσε αγωνία στις γεωργιανές αρχές, οι οποίες επιδίωξαν να παρεμποδίσουν την προβολή του στο διαδίκτυο¹⁶. Συγχρόνως, η Τιφλίδα πέτυχε να αναγνωρίσει τους ισλαμιστές που εμφανίζονται στο βίντεο και έτσι έγινε γνωστό πως κατάγονταν από την περιοχή Achara, η οποία συνορεύει με την Τουρκία. Επιπλέον, υπάρχουν σοβαρές ενδείξεις πως η στρατολόγηση εξαπλώνεται και σε άλλες περιοχές του Καυκάσου, αν και η μεγαλύτερη εστία κινδύνου παραμένει η κοιλάδα Pankisi¹⁷.

Η Γεωργία είναι μία από τις ευρωπαϊκές χώρες στην οποία έχουν στρατολογηθεί αρκετοί μαχητές, πράγμα που έχει επιβεβαιωθεί από απάντηση του εκπρόσωπου Τύπου του Υπουργείου Εσωτερικών της χώρας

**Στην προσπάθεια
τους να
κινητοποιήσουν τα
φανατικά στοιχεία,
ένας από αυτούς
απευθύνεται στην
μειονότητα ως εξής:
«Αδελφοί
μουσουλμάνοι, ξέρετε
ότι απαγορεύεται να
ζείτε με τους
απίστους»**

¹⁴ Οπτικοακουστικό υλικό από την ιστοσελίδα *Georgia Today*, “ISIS threatens Georgian Muslims”, 24 Νοεμβρίου 2015, [Ανακτήθηκε από: <http://georgiatoday.ge/news/2056/ISIS-Threatens-Georgian-Muslims>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

¹⁵ Βλ. *ό.π.*

¹⁶ Βλ. LOMSADZE Giorgi, “Georgia's ISIS Video Exchange”, *EYRASIANET.org*, 25 Νοεμβρίου 2015, [Ανακτήθηκε από: <http://www.eurasianet.org/node/76281>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

¹⁷ Βλ. RIMPLE Paul, «Georgia: Tbilisi Tries to Prevent “Jihad Travel»», *EYRASIANET.org*, 9 Ιουνίου 2015, [Ανακτήθηκε από: <http://www.eurasianet.org/node/73786>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 6/1/2016]

σε ηλεκτρονικό μήνυμα του «Eurasianet», το 2015:

«Η Γεωργία αντιμετωπίζει την ίδια παγκόσμια πρόκληση με τις υπόλοιπες αναπτυσσόμενες χώρες και οι νέοι της Γεωργίας είναι το ίδιο ευάλωτοι με τους υπόλοιπους της Ευρώπης.»¹⁸

Επίσης, αναπτύχθηκε σημαντική ισλαμική δράση στην επικράτεια της Γεωργίας, λόγω της γειτνίασής της με την Τσετσενία, χώρα στην οποία η ισλαμική δράση ήταν εμφανής μέσω της ισλαμικής οργάνωσης του Εμιράτου του Καυκάσου, και με την παρουσία Τσετσένων στην περιοχή Pankisi.

Ιδιαίτερη σημασία έχει, επίσης, η στάση που διατηρούν άλλα κράτη της περιοχής απέναντι στην αυξανόμενη δράση των ισλαμιστών στη Γεωργία. Η Ρωσία αναγνωρίζει ότι το «I.K.» χρησιμοποιεί την περιοχή του Pankisi τόσο για ανεφοδιασμό όσο και για εκπαίδευση των στρατιωτών του. Η συγκεκριμένη δήλωση έγινε από τον υπουργό Εξωτερικών της Ρωσίας

Λανρον¹⁹. Η γεωργιανή πλευρά, ωστόσο, θεωρεί πως η Μόσχα χρησιμοποιεί την περιοχή, έτσι ώστε, αφενός, να διαπράττει εχθροπραξίες, και αφετέρου, να τη χρησιμοποιεί ως δικαιολογία για τη μη κατάργηση της θεώρησης εισόδου (visa) στη Ρωσία.²⁰ Επιπλέον, ο πρόεδρος του Επιστημονικού Ομίλου Μελετών για τον Καύκασο (Scientific Society of Caucasian Studies) δήλωσε πως το «I.K.» αναγκάζεται να επεκταθεί και να ανοίξει νέα μέτωπα στην περιοχή του Καυκάσου και της Κεντρικής Ασίας, καθώς πλέον έχει περιέλθει σε μειονεκτική θέση στη Μέση Ανατολή. Ο ίδιος δηλώνει πως για την εξάπλωση στον Καύκασο, ο πιο εύκολος δρόμος είναι το Αζερμπαϊτζάν. Επιπλέον, μεγάλος

αριθμός ισλαμιστών έχει εγκατασταθεί και στην περιοχή Adjara της Γεωργίας και από εκεί είναι πολύ εύκολο να περάσουν στο Javakheti και τέλος να προωθηθούν στο εσωτερικό της Αρμενίας²¹. Επομένως,

¹⁸ Βλ. *ό.π.*

¹⁹ Βλ. *RT*, “ISIS fighters use Georgia’s Pankisi Gorge to train & rest – Lavrov”, 26 Ιανουαρίου 2016, [Ανακτήθηκε από: <https://www.rt.com/news/330234-georgia-pankisi-isis-lavrov/>, τελευταία πρόσβαση: 29/1/2016]

²⁰ Βλ. LOMSADZE Giorgi, «Georgia: ISIS in Pankisi? What Drives Russia’s Claims?», *EURASIANET.org*, 27 Ιανουαρίου 2016 [Ανακτήθηκε από: <http://www.eurasianet.org/node/77011> , τελευταία ημερομηνία πρόσβαση: 29/1/2016]

²¹ Ιστοσελίδα Πρακτορείου Ειδήσεων Ρωσίας – Αρμενίας, «Opinion: «IS militants in the Pankisi Gorge pose a serious threat to Armenia’s national security», 29 Ιανουαρίου 2016

συμπεραίνεται πως η δράση ισλαμιστών στη Γεωργία προκαλεί αποσταθεροποίηση στην ευρύτερη περιοχή του Καυκάσου, γεγονός που είναι επιθυμία του ίδιου του «Ι.Κ.» με σκοπό να αυξήσει τη δύναμη και την επιρροή του.

Το γεγονός πως η φονταμενταλιστική λαιλαπα έχει ήδη εξαπλωθεί σε ορισμένες περιοχές του Καυκάσου, όπου μάλιστα είναι έντονο το χριστιανικό στοιχείο, δημιουργεί την αίσθηση πως και άλλες περιοχές του Καυκάσου απειλούνται από τη δράση των ισλαμιστών. Επαληθεύεται, λοιπόν, η αρχική υπόθεσή ότι η ισλαμική παρουσία στη Γεωργία προκαλεί σύγχυση και αποσταθεροποίηση της κατάστασης στο περιφερειακό υποσύστημα του Καυκάσου και εν συνεχεία στο διεθνές σύστημα. Η δράση του «Ι.Κ.» στον Καύκασο διαταράσσει την ισορροπία ισχύος στην περιοχή και γίνεται φανερό πως το «Ι.Κ.» επιδιώκει όλο και περισσότερο να αναπτύξει την ισχύ του εκτός του υποσυστήματος της Μέσης Ανατολής – εντός του οποίου η δύναμη του αρχίζει να εξασθενεί– και μάλιστα στοχεύει στο να δημιουργήσει νέα μέτωπα επιρροής, αρχίζοντας από τον Καύκασο, όπου το έδαφος είναι πιο πρόσφορο. Επίσης, η τάξη και η ασφάλεια στη διεθνή κοινότητα πλέον απειλούνται σημαντικά και η αυξανόμενη δράση της φονταμενταλιστικής οργάνωσης θέτει σε κίνδυνο όχι μόνο τους πολίτες των κρατών του Καυκάσου, αλλά ολόκληρης της διεθνούς κοινότητας.

* * * * *

[Ανακτήθηκε από: <http://rusarminfo.ru/opinion-is-militants-in-the-pankisi-gorge-pose-a-serious-threat-to-armenias-national-security/>, τελευταία ημερομηνία πρόσβασης: 30/1/2016]

ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΡΩΣΙΑΣ-ΓΕΩΡΓΙΑΣ: Ο ΦΟΒΟΣ ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΣΗΣ ΑΠΟ ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΑΕΡΙΟ;

ΚΕΤΕΒΑΝ ΕΡΙΣΤΑΒΗ

Μέλος της Ομάδας Έρευνας Καυκάσου

Οι εξελίξεις στις ενεργειακές σχέσεις μεταξύ Μόσχας και Τιφλίδας στα μέσα φθινοπώρου, σηματοδοτούν μια σημαντική αλλαγή στην ενεργειακή ασφάλεια της Γεωργίας, ενώ επιβεβαιώνουν την δεσπόζουσα θέση της Ρωσίας στα θέματα ενέργειας του Καυκάσου. Η αύξηση της ποσότητας του ρωσικού φυσικού αερίου προς τη Γεωργία επαναφέρει στην επικαιρότητα το θέμα της ενεργειακής ανεξαρτησίας της Τιφλίδας. Στόχος της ανάλυσης αυτής είναι να μελετήσει τις σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας υπό το πρίσμα του ζητήματος της ενεργειακής ασφάλειας. Τα πλούσια κοιτάσματα φυσικού αερίου που διαθέτει η Μόσχα, την καθιστούν βασικό παίκτη στον ενεργειακό χάρτη και της επιτρέπουν να αναπτύξει προνομιακές σχέσεις με τις χώρες της περιοχής. Η πλεονεκτική αυτή θέση της Μόσχας, ωστόσο, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη ανισόρροπων σχέσεων με λιγότερο αναπτυγμένες χώρες, οι οποίες έχουν ανάγκη από τους ρωσικούς υδρογονάνθρακες. Η υπόθεση εργασίας διατυπώνεται ως εξής: «Το ενεργειακό πλεονέκτημα μιας ισχυρής μονάδας του διεθνούς συστήματος προκαλεί φόβο εξάρτησης σε μικρά περιφερειακά κράτη, τα οποία αλληλεπιδρούν με την πρώτη». Για την εξέταση της υπόθεσης αυτής θα μελετηθούν αρχικά οι σχέσεις της Γεωργίας με την Ρωσία κατά την μεταψυχροπολεμική περίοδο. Στη συνέχεια θα μελετηθούν οι πρόσφατες εξελίξεις γύρω από την υφιστάμενη συνεργασία μεταξύ των δύο χωρών στον τομέα του φυσικού αερίου. Η εξέταση των ενεργειακών σχέσεων μεταξύ Μόσχας και Τιφλίδας θα επιτρέψει την εξαγωγή σημαντικών συμπερασμάτων τόσο για την ενεργειακή πολιτική της Μόσχας στον Καύκασο όσο και την ενεργειακή ασφάλεια των μικρότερων περιφερειακών κρατών.

Μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, κύριος σκοπός της Ρωσίας ήταν να μην απολέσει την πρωτοκαθεδρία που διέθετε ως τότε στον πρώην

**Τα πλούσια
κοιτάσματα φυσικού
αερίου που διαθέτει η
Μόσχα, την
καθιστούν βασικό
παίκτη στον
ενεργειακό χάρτη και
της επιτρέπουν να
αναπτύξει
προνομιακές σχέσεις
με τις χώρες της
περιοχής.**

σοβιετικό χώρο. Από την άλλη, το 1991, όταν η Γεωργία ανεξαρτητοποιήθηκε από τη Μόσχα, αποδυναμωμένη καθώς ήταν, έστρεψε το ενδιαφέρον της προς την Τουρκία ως μια ΝΑΤΟική χώρα και σύμμαχο των Η.Π.Α. Στόχος της Τιφλίδας ήταν να αναπτύξει επαφές με την Δύση, περιορίζοντας έτσι την ρωσική επιρροή στη χώρα. Όπως υπογραμμίζει ο Μ. Καραγιάννης: «Οι δύο χώρες προχώρησαν σε στενή συνεργασία, υπογράφοντας 'Σύμφωνο Φιλίας και Συνεργασίας' το 1991 που εκφράστηκε με τη δημιουργία αγωγού πετρελαίου Μπακού-Τζεϊχάν που περνά από τη Γεωργία και μεταφέρει τα αζερικά πετρέλαια προς την Τουρκία».¹ Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τις δυσκολίες μετάβασης που αντιμετώπιζε η Μόσχα, συνέβαλε σημαντικά στην ανάσχεση της ρωσικής επιρροής στην Γεωργία, ενώ οι σχέσεις μεταξύ Τουρκίας και Ρωσίας εισήλθαν σε μια φάση νέου ανταγωνισμού.

Η περιοχή του Καυκάσου, και συγκεκριμένα το κράτος της Γεωργίας ήταν πάντοτε στρατηγικής σημασίας για τα συμφέροντα της Μόσχας, καθώς η γεωγραφική του θέση αποτελεί «γέφυρα» μεταξύ Δύσης και Ανατολής. Όπως αναφέρει ο D. Drezner για το Ρωσικό Δόγμα Εξωτερικής Πολιτικής το 1993, αυτό «θα καθορίζεται αυστηρά από την αρχή της μηδενικής ανοχής έναντι της ζημίας των ρωσικών συμφερόντων [...] Η Ρωσία είναι απαραίτητο να καταστεί ηγέτιδα δύναμη και δημιουργός ενός νέου συστήματος διακρατικών πολιτικό-οικονομικών σχέσεων στον ευρύτερο μετά-σοβιετικό χώρο».² Το ισχυρότερο «εργαλείο» της Ρωσίας για την επίτευξη των στόχων της είναι να έχει υπό τον έλεγχό της τις απαραίτητες υποδομές (αγωγούς) των γειτονικών χωρών, όπως της Γεωργίας, αλλά και της Ουκρανίας και της Λευκορωσίας, μέσω των οποίων μεταφέρεται ο ορυκτός πλούτος προς τις αγορές της Δύσης. Η πλεονεκτική αυτή θέση της Μόσχας της επιτρέπει να κάνει χρήση των ενεργειακών σχέσεων εξάρτησης ως μοχλό πίεσης προς τα λιγότερο ισχυρά κράτη, σε περίπτωση μη συμμόρφωσης των χωρών αυτών με το Δόγμα της Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής.

Η Ρωσία, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, προσπαθεί με κάθε τρόπο να διατηρήσει το μονοπώλιο στη μεταφορά του φυσικού αερίου της Ανατολής προς τις ευρωπαϊκές χώρες, αλλά και προς την Αρμενία, μέσω του αγωγού που διασχίζει τη Γεωργία. Στη Γεωργία περίπου το 90% του φυσικού αερίου προέρχεται από το Αζερμπαϊτζάν, ενώ το υπόλοιπο 10% προέρχεται από τη Ρωσία ως αντάλλαγμα για τη διαμετακόμιση του ρωσικού αερίου προς την

¹ Βλ. ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ Μάνος, *Η τουρκική Εξωτερική Πολιτική στον Καύκασο*, Αθήνα, Παπαζήση, 2006, σελ. 94.

² Βλ. DREZNER D., *The sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations*, Cambridge, Cambridge University Press, 1999, σελ. 135, όπως παραπέμπει ο ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ Μάνος, *Η Ρωσία Σήμερα. Πολιτική, Οικονομία, και Εξωτερικές Σχέσεις*, Αθήνα, Παπαζήση, 2010, σελ. 183.

Αρμενία.³ Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι το ποσοστό του 10% που προέρχεται από τη Ρωσία, εξαρτάται από το ύψος της κατανάλωσης φυσικού αερίου από την Αρμενία. Οι πρόσφατες εξελίξεις στο θέμα αυτό φαίνεται να επηρεάζουν τους υφιστάμενους συσχετισμούς.

Στις 9 Οκτωβρίου του 2015, ο υπουργός Ενέργειας της Γεωργίας, Kakha Kaladze, επιβεβαίωσε την είδηση πως πραγματοποίησε συνάντηση με τους εκπροσώπους της *Gazprom*.⁴ Η συνάντηση αφορούσε την αύξηση της ποσότητας του φυσικού αερίου προς τη Γεωργία. Η είδηση αυτή προκάλεσε έντονες συζητήσεις και αντιδράσεις από την αντιπολίτευση, αλλά και από τους πολίτες, καθώς οι περισσότεροι θεωρούν πως μια τέτοια κίνηση εκ μέρους της κυβέρνησης: α) θέτει σε κίνδυνο την ανεξαρτησία της χώρας, β) αποδυναμώνει περαιτέρω την ενεργειακή ασφάλεια, και γ) ικανοποιεί μόνο πολιτικά και προσωπικά συμφέροντα των δυο πλευρών, σύμφωνα με τα οποία επιδιώκεται η αντικατάσταση των αζερικών ενεργειακών πόρων με ρωσικούς. Στις 17 Οκτωβρίου, η αντιπολίτευση, υποστηριζόμενη από μερίδα πολιτών, διοργάνωσε διαμαρτυρία εναντίον της ρωσικής *Gazprom* έξω από το κτίριο του Κοινοβουλίου της, με σύνθημα «Όχι στην *Gazprom*».⁵

Ο πρόξενος των Η.Π.Α. στη Γεωργία, Ian Kelly, σχολιάζοντας την κατάσταση ανέφερε πως δεν πρέπει να δοθεί η δυνατότητα σε μια συγκεκριμένη χώρα να κινεί τα νήματα για την ασφάλεια της Γεωργίας. Τόνισε, ακόμη, ότι παρατηρώντας τη δυσaréσκεια της αντιπολίτευσης, αλλά και των Γεωργιανών πολιτών, η κυβέρνηση οφείλει να λάβει υπόψη της την

**Το ισχυρότερο
«εργαλείο» της Ρωσίας
για την επίτευξη των
στόχων της είναι να έχει
υπό τον έλεγχό της τις
απαραίτητες υποδομές
(αγωγούς) των
γειτονικών χωρών, όπως
η Γεωργία, αλλά και η
Ουκρανία και η
Λευκορωσία, μέσω των
οποίων μεταφέρεται ο
ορυκτός πλούτος προς
τις αγορές της Δύσης**

³ Βλ. *Natural Gaz Europe*, 'Gasopolitics: Georgia's move toward deal with Gazprom raises eyebrows in Baku, protests in Tbilisi', 18 Οκτωβρίου 2015.

⁴ Βλ. *Ambebi.ge*, 'კახა კალაძის განცხადებით „გაზპრომთან“ ურთიერთობა მომავალშიც გაგრძელდება', 9 Οκτωβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.ambebi.ge/politika/143939-kakha-kaladzis-ganckhadebith-ggazpromthanq-urthierthoba-momavalshic-gagrzeldeba.html>, τελευταία πρόσβαση: 9 Δεκεμβρίου 2015].

⁵ Βλ. *Natural Gaz Europe*, 'Gasopolitics', *ο.π.*

ανάγκη διασφάλισης της ισορροπίας στις σχέσεις της χώρας με τη *Sokar* και την *Gazprom*.⁶

Ο υπουργός Ενέργειας της Γεωργίας, Kakha Kaladze, στην ομιλία του στις 20 Οκτωβρίου 2015, τόνισε πως οι ενεργειακές σχέσεις μεταξύ Ρωσίας και Γεωργίας υφίσταντο στο παρελθόν και θα συνεχιστούν στο μέλλον. Ανέφερε, ακόμη, πως ενώ οι ανάγκες της χώρας για μεγαλύτερες ποσότητες φυσικού αερίου αυξάνονται, το Αζερμπαϊτζάν, που είναι ο κύριος προμηθευτής της Γεωργίας, δεν είναι σε θέση να καλύψει τις ανάγκες της χώρας⁷. Την κατηγορία αυτή, ωστόσο, διέψευσε ο γενικός διευθυντής της *Sokar Georgia*, Mahir Mammadov, λέγοντας ότι τα ενεργειακά αποθέματα του Αζερμπαϊτζάν είναι σε θέση να καλύψουν τις ανάγκες των γειτονικών χωρών τουλάχιστον για πάνω από μια εκατονταετία.⁸

Αμέσως μετά τις ανακοινώσεις σχετικά με τις συνομιλίες Γεωργιανών αξιωματούχων με την *Gazprom*, ο πρωθυπουργός της Γεωργίας, Irakli Garibashvili, πραγματοποίησε μια απρόσμενη επίσκεψη στο Μπακού, με σκοπό την εξισορρόπηση των σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών και την επιβεβαίωση πως οι σχέσεις της Γεωργίας με το Αζερμπαϊτζάν θα συνεχιστούν ως έχουν⁹. Συγκεκριμένα σε δηλώσεις του, ο Γεωργιανός πρωθυπουργός υπογράμμισε πως δεν υπάρχει κανένα κυβερνητικό σχέδιο περί αντικατάστασης του αζερικού αερίου (με το ρωσικό)¹⁰. Οι διακηρύξεις των δύο μερών, ωστόσο, δεν απέτρεψαν την *Gazprom* να ασκήσει πιέσεις αργότερα στην Τιφλίδα¹¹.

⁶ Βλ. *Interpressnews.ge*, 'იან კელი-არ უნდა მიეცეს საშუალება ერთ კონკრეტულ სახელმწიფოს ჩაივდოს ბერკეტი საქართველოს ენერგოუსაფრთხოებაზე ზემოქმედებისთვის', 16 Νοεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.interpressnews.ge/ge/politika/354399-ian-keli-ar-unda-mieces-sashualeba-erth-konkretul-sakhelmtsifos-khelshi-chaidos-berketi-saqarthvelos-energousafarthkhoebaze-zemoqmedebisthvis.html?ar=A>, τελευταία πρόσβαση: 10 Δεκεμβρίου 2015].

⁷ Βλ. *News.az*, 'Azerbaijan can fully meet Georgia's demand in gas', 23 Οκτωβρίου 2015.

⁸ Βλ. *o.p.*

⁹ Βλ. MCHEDLIDZE Ruska, "გაზპრომთან" მოლაპარაკებები და ღარიბაშვილის დაუგეგმავი ვიზიტი ბაქოში", *Tzona.org*, 12 Οκτωβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.tzona.org/post/gazpromtan-molaparakebebi-da-garibashvilis-daugegmavi-viziti-baqoshi>, τελευταία πρόσβαση: 10 Δεκεμβρίου 2015].

¹⁰ Βλ. *Civil.ge*, 'Georgian PM Reaffirms 'Friendly, Strategic' Relations with Azerbaijan', 12 Οκτωβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.civil.ge/eng/article.php?id=28650>, τελευταία πρόσβαση: 10 Δεκεμβρίου 2015].

¹¹ Βλ. MENABDE Giorgi, 'Gazprom Tries to Seduce Georgia', *Eurasia Daily Monitor*, Τόμος 12, Τεύχος 203, 9 Νοεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=44578&no_cache=1, τελευταία πρόσβαση: 11 Δεκεμβρίου 2015].

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το ενεργειακό πλεονέκτημα μιας ισχυρής μονάδας του διεθνούς συστήματος προκαλεί φόβο εξάρτησης σε μικρά περιφερειακά κράτη. Η *Gazprom* είναι ένα σημαντικό στρατηγικό όπλο στη διάθεση του Κρεμλίνου, το οποίο ουκ ολίγες φορές έχει χρησιμοποιήσει ως μοχλό πίεσης με σκοπό να πετύχει τα ρωσικά εθνικά συμφέροντά. Η ορθολογική αξιοποίηση του στρατηγικού αυτού «όπλου» από τη Μόσχα, προκαλεί ανησυχίες σε περιφερειακές χώρες – όπως και σε δυτικές. Οι ρωσικές διαθέσεις αναγκάζουν τις χώρες αυτές να προσπαθούν όλο και περισσότερο να μειώσουν την εξάρτησή τους από το ρωσικό φυσικό αέριο, καταφεύγοντας σε μικρότερες ενεργειακές δυνάμεις της περιοχής, όπως το Αζερμπαϊτζάν ή το Ιράν.

* * * * *

ΑΝΑΜΕΝΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΡΣΗ ΤΩΝ ΚΥΡΩΣΕΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΙΡΑΝ ΓΙΑ ΤΑ
ΠΥΡΗΝΙΚΑ. ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΣΥΣΦΙΞΗΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΤΕΧΕΡΑΝΗΣ-ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

ΘΕΤΙΣ ΜΥΤΙΑΗΝΗ

Μέλος της Ομάδας Έρευνας Καυκάσου

Οι σχέσεις του Ιράν με τις υπόλοιπες χώρες του διεθνούς συστήματος, καθώς και με τη Γερμανία, σηματοδεύτηκαν από έντονες αντιπαραθέσεις και συγκρούσεις συμφερόντων, κυρίως την περίοδο μετά από την Ισλαμική Επανάσταση του 1979. Όλο αυτό το χρονικό διάστημα το Ιράν στιγματίστηκε ως «κράτος τρομοκράτης»¹ από μερίδα της διεθνούς κοινότητας. Η θέση της Τεχεράνης στο διεθνές σύστημα επιδεινώθηκε μετά την πρόσφατη οικονομική και πολιτική απομόνωση, στην οποία οδηγήθηκε εξαιτίας των κυρώσεων που της επιβλήθηκαν λόγω των σχεδίων της για υλοποίηση ενός φιλόδοξου πυρηνικού προγράμματος. Η έννοια των διεθνών κυρώσεων σχετίζεται με την συλλογική προσπάθεια που καταβάλλει η διεθνής κοινότητα –με επικεφαλής τις μεγάλες δυνάμεις που απαρτίζουν το διεθνές σύστημα– να επιβάλει την τάξη, αναγκάζοντας μια κυρίαρχη μονάδα του συστήματος, η οποία είτε παρέβη τους διεθνείς κανόνες είτε επιχειρήσει να αναβαθμίσει τη θέση της, να συμμορφωθεί. Σε αυτή την κατηγορία εμπίπτει και το Ιράν, το οποίο είχε υποστεί κυρώσεις για το πυρηνικό του πρόγραμμα. Η κατάσταση αυτή, όμως, άλλαξε μετά την υπογραφή της ιστορικής συμφωνίας τον Ιούλιο του 2015, βάσει της οποίας συμφωνήθηκε η σταδιακή άρση των υφιστάμενων κυρώσεων σε βάρος του Ιράν. Σε αυτή την περίπτωση διαπιστώνει κανείς πως υπάρχει μια «συνδιαλλαγή» μεταξύ του Ιράν και των μεγάλων δυνάμεων, ένα είδος συμβιβασμού, ο οποίος έχει ως στόχο τη σταδιακή χαλάρωση της πολιτικής απομόνωσης του Ιράν και κατ'επέκταση την προώθηση προσπαθειών για την πολιτική ενίσχυσής του. Σημαντικό είναι να τονισθεί, στο σημείο αυτό, το μέγεθος του φυσικού πλούτου του Ιράν, το οποίο κατατάσσει την Τεχεράνη στην δεύτερη θέση

Η ιστορική συμφωνία που υπεγράφη τον Ιούλιο του 2015 μεταξύ του Ιράν και των μεγάλων δυνάμεων, καθιστά αδύνατη την ανάπτυξη πυρηνικών προγραμμάτων εκ μέρους της Τεχεράνης, τα οποία θα μπορούσαν να καταστήσουν εφικτή την κατασκευή μιας ατομικής βόμβας.

¹ Βλ. ΜΠΟΣΗ Μαίρη, *Ζητήματα Ασφαλείας στη Νέα Τάξη Πραγμάτων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1999, σελ. 83.

των πλουσιότερων χωρών σε αποδεδειγμένα αποθέματα φυσικού αερίου στην παγκόσμια κατάταξη. Έτσι εξηγείται ίσως το γεγονός ότι μεγάλες οικονομίες του κόσμου, όπως η Γερμανία, έσπευσαν να ξανακερδίσουν το χαμένο έδαφος, ούτως ώστε να μεγιστοποιήσουν την ισχύ τους στις χώρες της Μέσης Ανατολής μέσω των οικονομικών επενδύσεων στην περιοχή και να αυξήσουν τα κέρδη τους. Σκοπός αυτού του άρθρου είναι η προκαταρκτική μελέτη των υπό ανάπτυξη αλληλεπιδράσεων οικονομικού χαρακτήρα μεταξύ Γερμανίας και Ιράν βάσει των διαθέσιμων θεωριών, καθώς και της συμβολής τους στον τερματισμό της διεθνούς απομόνωσης της Τεχεράνης. Στις γραμμές που ακολουθούν θα παρουσιαστούν οι ενέργειες της γερμανικής κυβέρνησης σχετικά με την πολιτική της προσέγγισης με το Ιράν κυρίως κατά τους μήνες του Οκτωβρίου και του Νοεμβρίου του 2015. Μάλιστα, το Ιράν δείχνει να διάκειται μάλλον θετικά και να τις επιζητά την εν λόγω εξέλιξη.

Η ιστορική συμφωνία που υπεγράφη τον Ιούλιο του 2015 μεταξύ του Ιράν και των μεγάλων δυνάμεων, καθιστά αδύνατη την ανάπτυξη πυρηνικών προγραμμάτων εκ μέρους της Τεχεράνης, τα οποία θα μπορούσαν να καταστήσουν εφικτή την κατασκευή μιας ατομικής βόμβας. Η εξέλιξη αυτή συνεπάγεται σχεδόν την εξομάλυνση των σχέσεων της με τη διεθνή κοινότητα και επετεύχθη με αντάλλαγμα την αποδοχή εκ μέρους του

✂

[Τ]ο Ιράν δεν άργησε να ακολουθήσει τα νέα δεδομένα και να χαράξει μια νέα πολιτική που χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειές του να βγει από την οικονομική απομόνωση στην οποία είχε περιέλθει.

Ιράν του δικαιώματος της διεθνούς κοινότητας να ασκήσει έλεγχο στα πυρηνικά προγράμματα που υπάρχουν στη χώρα. Έτσι, το Ιράν δεν άργησε να ακολουθήσει τα νέα δεδομένα και να χαράξει μια νέα πολιτική που χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειές του να βγει από την οικονομική απομόνωση στην οποία είχε περιέλθει. Η Γερμανία, λοιπόν, απετέλεσε μία από τις χώρες, την οποία το Ιράν προσέγγισε, προκειμένου να απεγκλωβιστεί από το οικονομικό του αδιέξοδο. Μέσα από την μελέτη αυτής της σχέσης, που αναπτύσσεται μεταξύ Βερολίνου και Τεχεράνης, θα εξεταστεί πως οι δυο χώρες

προχωρούν προς τη σύμφιξη των οικονομικών τους σχέσεων. Από τη μια πλευρά, μπορούμε να ερμηνεύσουμε, με βάση τη νεοφιλελεύθερη σκοπιά, πώς το Ιράν και η Γερμανία προσπαθούν να αυξήσουν τα απόλυτα κέρδη τους, κάτι που οδηγεί στην οικονομική αλληλεξάρτηση² μεταξύ τους, μέσω της οποίας το Ιράν βρίσκει ένα τρόπο να περιορίσει την αντιπαράθεσή του

² Βλ. ΚΕΟΗΑΝΕ Ο. Robert και ΝΥΕ S. Joseph, *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Νέα Υόρκη, Addison Wesley Longman, 1977.

με τη Δύση. Από την άλλη πλευρά, όμως, σύμφωνα με την ρεαλιστική προσέγγιση³, η Γερμανία επιδιώκει μέσα απ' αυτήν τη σύσφιξη σχέσεων να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της, αφού μέσω των επενδύσεων θα μπορούσε να επιδιώξει την αύξηση των ερευσμάτων της στο Ιράν. Έτσι, θα μπορούσε να χρησιμοποιήσει τις επενδύσεις της ως μοχλό πίεσης εναντίον της Τεχεράνης τόσο για την επίτευξη πολιτικών στόχων όσο και για την μεγιστοποίηση της ισχύος της.⁴ Σε αμφότερες τις περιπτώσεις βέβαια, το «αναβαθμισμένο» επίπεδο σχέσεων με τη Γερμανία, χώρα της κεντρικής Ευρώπης, πιθανότατα μακροπρόθεσμα να συμβάλει και στη βελτίωση των σχέσεων του Ιράν με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Ο S. Gabriel προσκεκλημένος του Ιρανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου στην Τεχεράνη

Πηγή: *IRNA, Payvand*, 21/7/2015.

Οι εμπορικοί και πολιτισμικοί δεσμοί του Ιράν και της Γερμανίας ξεκινούν από τον 19^ο αιώνα, όταν γερμανικές εταιρείες συμμετείχαν σχεδόν σε κάθε μεγάλο βιομηχανικό έργο του Ιράν συμπεριλαμβανομένων και των ιρανικών σιδηροδρόμων.⁵ Στις μέρες μας, μετά από την υπογραφή της συμφωνίας, ο υπουργός Οικονομικών της Γερμανίας, Sigmar Gabriel, επισκέφθηκε το

³ Βλ. GILPIN Robert, *The Political Economy of International Relations*, Princeton, Princeton University Press, 1987.

⁴ Βλ. MORGENTHAU J. Hans, *Politics among nations: the struggle for power and peace*, Νέα Υόρκη, Alfred A. Knopf, 1973, 5^η έκδοση.

⁵ Βλ. COPLEY Caroline, “German foreign minister to travel to Iran in October”, *Reuters*, 24 Αυγούστου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.reuters.com/article/us-germany-iran-idUSKCN0QT16120150824>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

Ιράν τον Ιούλιο του 2015, ενώ ένα μήνα μετά, ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών, Frank-Walter Steinmeier, δήλωσε και επίσημα το ενδιαφέρον του να μεταβεί στην Τεχεράνη και πως η Γερμανία, ως η μεγαλύτερη

✂

[Ε]κτός από το αμοιβαίο συμφέρον των δύο χωρών στο οικονομικό επίπεδο, φαίνεται πως το Βερολίνο θέλει να εμπλακεί, μέσω της προσέγγισης με το Ιράν, πιο ενεργά στην επίτευξη της ασφάλειας και σταθερότητας στην Μέση Ανατολή και να παίξει ίσως και το ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ των χωρών της περιοχής.

οικονομία της Ευρώπης, θέλει να ξαναχτίσει γρήγορα τους οικονομικούς και πολιτικούς δεσμούς της με την Ισλαμική Δημοκρατία του Ιράν.⁶ Μιλώντας, βέβαια, τη γλώσσα της διπλωματίας και χωρίς να θέλει να προκαλέσει τις χώρες διαφορετικών συμφερόντων, ανέφερε ότι κατανοεί τις ανησυχίες του Ισραήλ, καθώς και των αραβικών χωρών του Περσικού Κόλπου και πως η συμφωνία θα σήμανε μεγαλύτερη ασφάλεια στη Μέση Ανατολή. Φαίνεται, όμως, πως και η ιρανική πλευρά είναι διατεθειμένη να αυξήσει τους δεσμούς της με τη Γερμανία. Πράγματι, η πρόθεση αυτή επιβεβαιώνεται από το περιεχόμενο της επιστολής του Ιρανού Προέδρου, Hassan Rouhani προς τον Γερμανό ομόλογό του, Joachim Gauck.⁷ Στα μέσα του Οκτωβρίου ο Γερμανός υπουργός Εξωτερικών υλοποίησε την επιθυμία του, επισκεπτόμενος το Ιράν και τον Πρόεδρο Rouhani. Κατά την επίσκεψή του αυτή, τόνισε το μεγάλο ρόλο που διαδραμάτισε η Γερμανία στις

διαπραγματεύσεις για την υπογραφή της συμφωνίας.⁸

Είναι σημαντικό να τονιστεί πως και στη συνάντηση με τον Πρόεδρο Rouhani, καθώς και στην κοινή συνέντευξη Τύπου με τον Ιρανό υπουργό Εξωτερικών, Mohammad-Javad Zarif, έγιναν αρκετές αναφορές από τη γερμανική πλευρά στις περιφερειακές εξελίξεις που αφορούν την κρίση στη Συρία.⁹ Δηλαδή, εκτός από το αμοιβαίο συμφέρον των δύο χωρών στο

⁶ Βλ. COPLEY Caroline, *ο.π.*

⁷ Βλ. Υπουργείο Εξωτερικών της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν, “President Rouhani Expressed Hope for the Promotion of Iran-Germany Relations in All Areas of Mutual Interest”, No 360940, 5 Οκτωβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://en.mfa.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=3&pageid=1997&newsview=360940>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

⁸ Βλ. Υπουργείο Εξωτερικών της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν, “President stresses developing Tehran-Berlin ties in the new environment”, No 362771, 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://en.mfa.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=3&pageid=1997&newsview=362771>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

⁹ Βλ. Υπουργείο Εξωτερικών της Ισλαμικής Δημοκρατίας του Ιράν, “Zarif, Mogherini, Steinmeier confer on Syrian talks”, No 364689, 2015. [Ανακτήθηκε από:

οικονομικό επίπεδο, φαίνεται πως το Βερολίνο θέλει να εμπλακεί, μέσω της προσέγγισης με το Ιράν, πιο ενεργά στην επίτευξη της ασφάλειας και της σταθερότητας στη Μέση Ανατολή και να παίξει ίσως και τον ρόλο του διαμεσολαβητή μεταξύ των χωρών της περιοχής. Μάλιστα, δε διστάζει και επίσημα να συμφωνήσει με την πολιτική άσκησης επιρροής του Ιράν προς τη Συρία και του καθεστώτος του Bashar al-Assad.¹⁰

Εκτός από τις επισκέψεις των Gabriel και Steinmeier στο Ιράν, ακολούθησε τον Οκτώβριο μία εξίσου σημαντική επίσκεψη, αυτή του Olaf Lies, υπουργού Οικονομίας του ομοσπονδιακού κρατιδίου της Κάτω Σαξονίας και μέλους του διοικητικού συμβουλίου της *Volkswagen*, μαζί με 100 γερμανούς επιχειρηματίες.¹¹ Η ισχυρή αυτή εμπορική αντιπροσωπεία περιελάμβανε εταιρίες από διάφορους τομείς όπως εταιρείες εφοδιασμού, αποκομιδής απορριμμάτων, κατασκευαστές στροβιλοκινητήρων, προϊόντων γύψου, γερανών, ειδικών βαφών και μηχανημάτων άντλησης υδάτων, οχημάτων φορτοεκφόρτωσης και ρολοκοπτικών μηχανών, ακόμη και αυγοπαραγωγούς.¹² Οι γερμανικές αυτές εταιρίες ενδιαφέρονται, βέβαια, για μακροχρόνιο και όχι για βραχυπρόθεσμο κέρδος.¹³ Το μόνο που περιμένουν είναι να επέλθει η πολυπόθητη «Ημέρα Εφαρμογής» (Implementation Day) της συμφωνίας, έτσι ώστε να αρθούν οι κυρώσεις και να προχωρήσουν σε επενδύσεις στην ιρανική αγορά. Να σημειωθεί, επίσης, ότι η Γερμανία ως ευρωπαϊκή χώρα είναι μεταξύ των σημαντικότερων οικονομικών εταίρων του Ιράν, στην οποία οι Ιρανοί δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω της ποιότητας των προϊόντων της. Σύμφωνα με τον Michael Tukas, επικεφαλής του Ιρανό-γερμανικού Εμπορικού Επιμελητηρίου, το ύψος των συναλλαγών μεταξύ των δύο χωρών θα φτάσει στα 6 δις € το 2016 μετά την άρση των

<http://en.mfa.ir/index.aspx?fkeyid=&siteid=3&pageid=1997&newsview=362694>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

¹⁰ Βλ. CARREL Paul, “Germany presses Iran to use sway over Assad to end war in Syria”, *Reuters*, 17 Οκτωβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.reuters.com/article/mideast-crisis-germany-iran-idUSL8N12H0BH20151017>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

¹¹ Βλ. *Financial Tribune*, “Berlin to Encourage Iran Investment Economy Domestic Economy”, 19 Οκτωβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://financialtribune.com/articles/economy-domestic-economy/28308/berlin-encourage-iran-investment>, τελευταία πρόσβαση: 11/3/2016].

¹² Βλ. *To Βήμα*, “Γερμανοί επιχειρηματίες έτοιμοι να κατακτήσουν το Ιράν”, 3 Νοεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.tovima.gr/world/article/?aid=750799>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

¹³ Βλ. *Deutsche Welle*, “German Foreign Minister Steinmeier urges Iran to work towards peace in Syria”, 17 Οκτωβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.dw.com/en/german-foreign-minister-steinmeier-urges-iran-to-work-towards-peace-in-syria/a-18788201>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

κυρώσεων.¹⁴ Με βάση τα επίσημα στατιστικά στοιχεία που εκδίδονται από το Υπουργείο Εξωτερικών της Γερμανίας, οι εισαγωγές του Ιράν από τη Γερμανία το 2014 παρουσίασαν αύξηση 30 τοις εκατό σε σύγκριση με το 2013 και ο όγκος του διμερούς εμπορίου αυξήθηκε 27 τοις εκατό.¹⁵ Για να διευρυνθούν περαιτέρω οι επιχειρηματικές ευκαιρίες στο Ιράν, πραγματοποιήθηκε στη Φρανκφούρτη της Γερμανίας, ένα επιχειρηματικό φόρουμ, στο οποίο συμμετείχαν ιρανικές και ευρωπαϊκές αντιπροσωπείες. Το συνέδριο αυτό είχε ως σκοπό να ενημερώσει το γερμανικό επιχειρηματικό κοινό για το νέο επιχειρηματικό περιβάλλον της ιρανικής αγοράς, καθώς και για τα έργα τα οποία έχουν προγραμματιστεί να γίνουν τα επόμενα χρόνια από τον ιδιωτικό και το δημόσιο τομέα της χώρας, τα οποία σχετίζονται με έργα υποδομής στον τομέα της βιομηχανίας, των ορυχείων, των πετροχημικών, της ενέργειας, του νερού, των μεταφορών και της αστικής ανάπτυξης.¹⁶

Ο Η. Rouhani υποδέχεται τον F.W. Steinmeier στην Τεχεράνη

Πηγή: *Ιστοσελίδα της Προεδρίας του Ιράν, Press TV Agency, 17/10/2015.*

¹⁴ Βλ. *Tehran Times*, “German government backs investment in Iran: Steinmeier”, 19 Οκτωβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: http://www.tehrantimes.com/Index_view.asp?code=250212, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

¹⁵ Βλ. *Υπουργείο Εξωτερικών Γερμανίας*, “Bilateral Relations-Islamic Republic of Iran”, [Ανακτήθηκε από: http://www.auswaertiges-amt.de/EN/Aussenpolitik/Laender/Laenderinfos/01-Nodes/Iran_node.html, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

¹⁶ Βλ. *PRESSTV*, “Frankfurt hosts Iran investment confab”, 18 Νοεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.presstv.ir/Detail/2015/11/18/438221/Frankfurt-hosts-Iran-investment-confab>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

Όλες αυτές οι προσπάθειες του Ιράν για την προσέλκυση ξένων επενδύσεων φαίνεται πως ήδη έχουν αρχίσει να φέρνουν αποτελέσματα. Σύμφωνα με τον Ali Barband, Διευθύνων Σύμβουλο της *Great Tehran Electrical Distribution Co.*, γερμανική εταιρεία συμφώνησε στην κατασκευή αρκετών σταθμών παραγωγής ηλιακής ενέργειας στην Τεχεράνη, αλλά και στην ευρύτερη περιοχή του νομού της Τεχεράνης.¹⁷ Επιπλέον, στον τομέα της αυτοκινητοβιομηχανίας ξεκίνησε ένας νέος γύρος συνομιλιών για ευρύτερη συνεργασία μέσω της αγοράς μετοχών ιρανικών εταιρειών, ενώ η *Mercedes-Benz*, σύμφωνα με το Διευθύνοντα Σύμβουλο της *Iran Khodro Industrial Group*, είναι διατεθειμένη να υπογράψει 10ετή συμφωνία για να παράγει φορτηγά στο Ιράν.¹⁸ Χαρακτηριστικό γεγονός αποτελεί ότι το Ιράν αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους παραγωγούς αυτοκινήτων στην περιοχή και η αυτοκινητοβιομηχανία αντιπροσωπεύει σχεδόν το 10% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος της χώρας.¹⁹ Όσον αφορά τη βιομηχανία φυσικού αερίου του Ιράν, έχουν γίνει και εκεί βήματα προς την προώθηση νέων επιχειρηματικών σχεδίων. Πιο συγκεκριμένα, υπογράφηκε μετά από μήνες διαπραγματεύσεων συμφωνία για την αναβάθμιση της ποιότητας και της ασφάλειας των ιρανικών εγκαταστάσεων αερίου και του εξοπλισμού του.²⁰ Το γερμανικό *Institute Bruno Schmaeling Consulting Group (IBS)*, το οποίο έχει υλοποιήσει και σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες παρόμοια προγράμματα, σχεδιάζει να υιοθετήσει νέες πολιτικές για την υγεία, την ασφάλεια, το περιβάλλον και τη βιομηχανία φυσικού αερίου στο Ιράν προκειμένου να

Για να καταφέρει το Ιράν να καθησυχάσει τις υποψήφιες εταιρείες, αλλά και για να προσελκύσει νέες, πρότεινε τη δημιουργία μιας κοινής τράπεζας με τις χώρες της Ευρώπης για τη διευκόλυνση των επενδύσεων, έτσι ώστε να καταστεί εφικτή μια σταθερή και μακροχρόνια σχέση

¹⁷ Βλ. NASSERI Ladane, "German Company to Build Solar Power Plants in Iran, Mehr Says", *Bloomberg*, 9 Νοεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-11-09/german-company-to-build-solar-power-plants-in-iran-mehr-says>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

¹⁸ Βλ. KARIMOVA Aynur, "Iran, Germany to focus on manufacturing new types of motors", *Azer News*, 18 Νοεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://www.azernews.az/region/89903.html>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

¹⁹ Βλ. *Ο.π.*

²⁰ Βλ. *Mehr News Agency*, "Iran, Germany launch gas HSE cooperation", 24 Νοεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://en.mehrnews.com/news/112242/Iran-Germany-launch-gas-HSE-cooperation>, τελευταία πρόσβαση: 5/1/2016].

ελαχιστοποιήσει το ποσοστό των ατυχημάτων.²¹ Για να καταφέρει το Ιράν να καθουχάσει τις υποψήφιες εταιρείες, αλλά και για να προσελκύσει νέες, πρότεινε τη δημιουργία μιας κοινής τράπεζας με τις χώρες της Ευρώπης για τη διευκόλυνση των επενδύσεων, έτσι ώστε να καταστεί εφικτή μια σταθερή και μακροχρόνια σχέση.²² Φαίνεται, επομένως, πως το Ιράν είναι διατεθειμένο να παράσχει κίνητρα και εγγυήσεις για την προστασία των ξένων επενδύσεων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, γίνονται εμφανείς οι προσπάθειες του Ιράν στον τομέα των οικονομικών ανοιγμάτων σε νέους επενδυτές, προκειμένου η Τεχεράνη να βγει από την οικονομική απομόνωση, στην οποία βρίσκεται τις τελευταίες δεκαετίες. Ο αρκετά δραστήριος Πρόεδρος Rouhani φαίνεται πως επιθυμεί να αλλάξει την κατεύθυνση της χώρας του. Γίνονται, βέβαια, φανερά και οι προσπάθειες της γερμανικής οικονομικής ηγεσίας να εκμεταλλευτεί τις καινούργιες ευκαιρίες που αναδύονται στο Ιράν μετά την άρση των κυρώσεων. Μέσα από τα παραπάνω διαπιστώνεται, πως η Γερμανία λειτουργεί περισσότερο με βάση τις αρχές της ρεαλιστικής σχολής προσέγγισης των διεθνών σχέσεων, αφού προσπαθεί να εισχωρήσει στην ιρανική αγορά για να αυξήσει την οικονομική της ισχύ, κάτι το οποίο μεταφράζεται και με την αύξηση της πολιτικής επιρροής της στην ευρύτερη περιοχή του Καυκάσου και της Μέσης Ανατολής. Κατά πόσο βέβαια θα καταφέρει η Γερμανία να παίξει αρκετά ενεργό ρόλο στη διαρκώς εξελισσόμενη περιοχή και να ασκήσει πιέσεις στο Ιράν και κατά πόσο το Ιράν θα καταφέρει τελικά να υλοποιήσει τους στόχους του, να ενταχθεί ομαλά στα νέα δεδομένα και να καταφέρει να εξέλθει από την οικονομική απομόνωση, θα φανεί στους επόμενους μήνες μετά από την άρση των κυρώσεων.

* * * * *

---

²¹ Βλ. *Ο.π.*

²² Βλ. JAFAROV Temkin, "Iran guarantees foreign investments in banking sector", *Tehran*, 21 Νοεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: <http://en.trend.az/business/economy/2459353.html>, τελευταία πρόσβαση: 11/1/2016].

ΣΧΕΣΕΙΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ – Ε.Ε.: ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

ΑΝΙ ΚΟΤΣΑΣΙΑΝ

Μέλος της Ομάδας Έρευνας Καυκάσου

Στις 7 Δεκεμβρίου του 2015, η Ύπατη Εκπρόσωπος της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Φεντερίκα Μογκερίνι, και ο υπουργός Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αρμενίας, Εντουάρντ Ναλμπαντιάν, εγκαινίασαν τις διαπραγματεύσεις για μια νέα συμφωνία μεταξύ της Ε.Ε. και της Αρμενίας. Η νέα αυτή συμφωνία προσβλέπει στην ενίσχυση και την εμπάθυση της συνεργασίας των δύο μερών σε ειδικούς τομείς, ιδίως σε θέματα δημοκρατίας, κράτους δικαίου, ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θεμελιωδών ελευθεριών, και στη συνταγματική και δικαστική μεταρρύθμιση. Συγκεκριμένα, η συμφωνία θα αφορά την παροχή οικονομικής βοήθειας στην Αρμενία από την Ε.Ε., με στόχο την ενδυνάμωση της οικονομίας του κράτους, την διευκόλυνση στην ανεύρεση εργασίας και τη βελτίωση της συμμετοχής των πολιτών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων¹.

Κατά τη διάρκεια της μεταψυχροπολικής περιόδου παρατηρείται μια προσπάθεια προσέγγισης της Αρμενίας με την Ε.Ε.. Μετά τον καθορισμό των τομέων συνεργασίας με την Ευρασιατική Οικονομική Ένωση (Ε.Ο.Ε.), στην οποία εντάχθηκε το Ερεβάν, μετά από επίμονες προσκλήσεις της Μόσχας, στις αρχές Σεπτεμβρίου του 2013, κατέστη εφικτό η Αρμενία να δρομολογήσει την προώθηση των σχέσεων της με την Ε.Ε., η οποία στοχεύει στη δημιουργία ενός νέου νομικού πλαισίου συνεργασίας μεταξύ των δύο μερών. Η επιθυμία σύναψης της συμφωνίας έχει μια σημαντική στρατηγική διάσταση. Η προσπάθεια της Αρμενίας οφείλεται στο γεγονός ότι η χώρα επιχειρεί να προσεγγίσει εναλλακτικούς εταίρους, πέραν της Ρωσίας, έτσι ώστε να

Η προσπάθεια της Αρμενίας οφείλεται στο γεγονός ότι επιχειρεί να προσεγγίσει εναλλακτικούς εταίρους, πέραν της Ρωσίας, έτσι ώστε να ενισχύσει το κύρος της και να αυξήσει την διαπραγματευτική της ισχύ στο διεθνές σύστημα.

¹ Βλ. *European Union External Action*, “EU and Armenia to start negotiations for a new agreement”, 17 Δεκεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από: http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2015/151207_04_en.htm, τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

ενισχύσει το κύρος της και να αυξήσει την διαπραγματευτική της ισχύ στο διεθνές σύστημα. Το ερώτημα που ανακύπτει, συνεπώς, είναι το εξής: σε περίπτωση που η ανάπτυξη στενότερων σχέσεων μεταξύ Ερεβάν και Βρυξελλών λειτουργούσε ευεργετικά για την πρώτη, θα επηρεαζόταν κατ' επέκταση και η ισορροπία ισχύος στην περιφέρεια του Καυκάσου; Για την απάντηση του παραπάνω ερωτήματος γίνεται χρήση των βασικών παραδοχών της σχολής σκέψης του ρεαλισμού. Σύμφωνα με αυτήν, στο διεθνές σύστημα κάθε κρατικός δρώντας είναι υπεύθυνος να διασφαλίσει την ευημερία και την επιβίωσή του, τα οποία αποτελούν το υπέρτατο εθνικό συμφέρον. Η αυτοβοήθεια αποτελεί την επιλογή της στρατηγικής εξισορρόπησης της απειλής με ίδια μέσα, σε ένα άναρχο σύστημα, όπου δεν υπάρχει παγκόσμια κυβέρνηση. Οι ρεαλιστές δε θεωρούν συνετό για ένα κράτος να εμπιστευθεί την ασφάλεια και την επιβίωσή του σε έναν άλλο δρώντα. Μια εναλλακτική της αυτοβοήθειας, η οποία πιθανόν να μην επαρκεί, είναι η σύναψη

**Οι σχέσεις μεταξύ
Αρμενίας και Ρωσίας
στηρίζονται κυρίως
στους τομείς της
οικονομίας, της
ενέργειας, της άμυνας
και της ασφάλειας.**

συμμαχιών για τη διατήρηση της ανεξαρτησίας μικρών κρατών και την εξασφάλιση της ισορροπίας ισχύος στην περιφέρειά τους². Επομένως, παρατηρούμε, ότι μικρές περιφερειακές δυνάμεις επιχειρούν να ενισχύσουν τη θέση τους στο διεθνές σύστημα μέσω σύναψης στενών δεσμών με ισχυρότερες δυνάμεις ή πολιτικές ενώσεις. Η υπόθεση εργασίας διατυπώνεται ως εξής: «Μικρά κράτη του διεθνούς συστήματος επιδιώκουν να αυξήσουν την αποτρεπτική τους ισχύ μέσω σύναψης συμφωνιών με ισχυρούς διεθνείς

δρώντες και πολιτικές ενώσεις». Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την εξέταση της παραπάνω υπόθεσης είναι η επαγωγική μέθοδος. Επιχειρείται, δηλαδή, η μελέτη της υπόθεσης από το επιμέρους, που είναι η περιπτώσιολογική μελέτη, προς το γενικό. Στις γραμμές που ακολουθούν, αρχικά, αναλύονται οι σχέσεις της Αρμενίας με την Ρωσία στον τομέα της ασφάλειας, της οικονομίας και της ενέργειας, στη συνέχεια εξετάζονται οι σχέσεις της Αρμενίας με την Ε.Ε., καθώς και το νέο πρόγραμμα ενίσχυσης της Αρμενίας από την Ε.Ε.. Τέλος, αναφέρεται συνοπτικά το συμπέρασμα της ανάλυσης. Η μελέτη αυτή θα επιτρέψει την εξαγωγή χρήσιμων συμπερασμάτων σχετικά με τη στρατηγική μικρότερων περιφερειακών κρατών να συνάπτουν συμφωνίες με πολιτικές ενώσεις, με σκοπό την εξασφάλιση της ισορροπίας ισχύος στην περιφέρειά τους και κατ'επέκταση

² Βλ. Baylis J., Smith St., Owens P., *Η Παγκοσμιοποίηση της Διεθνούς Πολιτικής. Μια εισαγωγή στις διεθνείς σχέσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Επίκεντρο, 2013, σ. 118.

την ενίσχυση της θέσης τους στο διεθνές σύστημα.

Οι σχέσεις μεταξύ Αρμενίας και Ρωσίας στηρίζονται κυρίως στους τομείς της οικονομίας, της ενέργειας, της άμυνας και της ασφάλειας. Η Ρωσία αποτελεί τον ισχυρότερο σύμμαχο της Αρμενίας, καθώς οι δύο χώρες συμμετέχουν στον Οργανισμό του Συμφώνου Συλλογικής Ασφάλειας από το 1992 και στην Αεράμυνα της Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών από το 1995³. Οι σχέσεις των δύο κρατών ενδυναμώθηκαν, όταν υπέγραψαν τη Συνθήκη Φιλίας, Συνεργασίας και Αμοιβαίας Βοήθειας στις 27 Αυγούστου του 1997, με στόχο την ανάπτυξη των σχέσεων των κρατών στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας⁴. Το 2010 υπεγράφη συμφωνία μεταξύ των δυο κρατών για τη δημιουργία κοινού χώρου αεράμυνας στην περιοχή γύρω από την πόλη Γκιουμρί της Αρμενίας, στην οποία η Ρωσία θα συνεχίσει να χρησιμοποιεί τις βάσεις μέχρι το 2044⁵. Ωστόσο, οι σχέσεις μεταξύ των δύο κρατών δεν περιορίζονται στον τομέα της ασφάλειας. Από το 2001 οι αρμέν-ρωσικές σχέσεις στηρίζονταν σε δύο σημαντικές συμφωνίες οικονομικού χαρακτήρα. Αφενός, στη συμφωνία μεταξύ των δύο κρατών για οικονομική συνεργασία μέχρι το 2010, και αφετέρου, στο πρόγραμμα μακροπρόθεσμης οικονομικής συνεργασίας μεταξύ των δύο κρατών μέχρι το 2010. Επιπλέον, τον Οκτώβριο του 2011, υπεγράφη συμφωνία για τη δημιουργία Ελεύθερης Οικονομικής Ζώνης στο πλαίσιο της Κοινοπολιτείας των Ανεξάρτητων Κρατών⁶. Τέλος, το 2012, οι δύο χώρες υιοθέτησαν το πρόγραμμα μακροχρόνιας οικονομικής συνεργασίας, το οποίο έχει ισχύ

**Οι σχέσεις μεταξύ
Ε.Ε. και Αρμενίας
είναι βασισμένες στη
συμφωνία για τη
Σύναψη Εταιρικής
Σχέσης και
Συνεργασίας
(Σ.Ε.Σ.Σ.) που είναι
σε ισχύ από το 1999.**

³ Βλ. Υπουργείο Εξωτερικών της Λευκορωσίας, “Collective Security Treaty Organization”, [Ανακτήθηκε από <http://mfa.gov.by/en/organizations/membership/list/cddd96a3f70190b1.html> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

⁴ Βλ. *CIS Legislation*, “The agreement between the Government of the Russian Federation and the Government of the Republic of Armenia about sending of the Russian military advisers and specialists to the Republic of Armenia”, 24 Σεπτεμβρίου 2001. [Ανακτήθηκε από: <http://cis-legislation.com/document.fwx?rgn=27086> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

⁵ Βλ. *RT*, “Russia, Armenia unite air defenses, create regional system in the Caucasus”, 23 Δεκεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από <https://www.rt.com/news/326869-russia-armenia-airdefense-caucasus/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

⁶ Βλ. *RT* “Uzbekistan ratifies CIS free trade zone treaty”, 28 Δεκεμβρίου 2013. [Ανακτήθηκε από <https://www.rt.com/business/cis-free-trade-uzbekistan-920/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

μέχρι το 2020⁷. Η οικονομία της Αρμενίας βασίζεται κυρίως στην παρουσία του ρωσικού κεφαλαίου, καθώς οι Ρώσοι αποτελούν όχι μόνο το μεγαλύτερο ξένο επενδυτή στη χώρα, αλλά και το μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο⁸. Συγκεκριμένα, το 2012 το διμερές εμπόριο της Αρμενίας αυξήθηκε κατά 22%, δηλαδή 1,2 δις δολάρια Η.Π.Α.⁹. Επίσης, μεταψυχροπολεμικά, μέχρι το 2012, οι ρωσικές επενδύσεις στην Αρμενία αυξήθηκαν, αγγίζοντας τα 2,9 δις. δολάρια Η.Π.Α.¹⁰. Τον Δεκέμβριο του 2014, η Αρμενία υπέγραψε τη συνθήκη για την ένταξή της στην Ε.Ο.Ε. και έγινε επισήμως μέλος της στις 2 Ιανουαρίου του 2015 μαζί με τη Ρωσία, τη Λευκορωσία, το Καζακστάν και το Κιργιστάν¹¹. Σημαντικό γεγονός αποτελεί η εξάρτηση της Αρμενίας από τη Ρωσία στον τομέα του φυσικού αερίου, του πετρελαίου και του ηλεκτρισμού. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, η Αρμενία ενίσχυσε τις σχέσεις της με τη Ρωσία στον τομέα της ενέργειας, λόγω έλλειψης φυσικού αερίου και πετρελαίου. Έτσι, από το 1997, η αρμένο-ρωσική εταιρεία *ArmRosgazprom* αποτελεί το βασικό προμηθευτή φυσικού αερίου στην Αρμενία¹². Τέλος, αξίζει να σημειωθεί το γεγονός ότι τον Δεκέμβριο του 2015 η Αρμενία, η Γεωργία, το Ιράν και η Ρωσία υπέγραψαν «Μνημόνιο Οδικού Χάρτη» με στόχο τη συνεργασία στον τομέα της ενέργειας και την κατασκευή δύο νέων γραμμών μεταφοράς ηλεκτρικής ενέργειας, οι οποίες θα συνδέουν τις τρεις χώρες, Αρμενία, Γεωργία, Ιράν¹³. Έτσι, η Ρωσία δεν θα διατηρεί το μονοπώλιο στον τομέα της ενεργείας στην

---

⁷ Βλ. *The Government of the Republic of Armenia*, “Long-Term Economic Cooperation Program By 2020 Signed Between Armenia And Russia”, 12 Οκτωβρίου 2012, [Ανακτήθηκε από <http://www.gov.am/en/news/item/6427/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

⁸ Βλ. *The Moscow Times*, “Armenia Joins Russia-Led Eurasian Economic Union”, 2 Ιανουαρίου 2015, [Ανακτήθηκε από <https://themoscowtimes.com/articles/armenia-joins-russia-led-eurasian-economic-union-42666> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

⁹ Βλ. *EurActiv*, “EU loses Armenia to Russia’s Customs Union” 4 Σεπτεμβρίου 2013 [Ανακτήθηκε από <https://www.euractiv.com/section/europe-s-east/news/eu-loses-armenia-to-russia-s-customs-union/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

¹⁰ Βλ. *Υπουργείο Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αρμενίας*, “Trade and Economic Relations”, Νοέμβριος 2012, [Ανακτήθηκε από <http://www.mfa.am/en/country-by-country/ru/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

¹¹ Βλ. *Eurasian Economic Commission*, “The Treaty on the Eurasian Economic Union is effective”, 1 Ιανουαρίου 2015, [Ανακτήθηκε από <http://www.eurasiancommission.org/en/nae/news/Pages/01-01-2015-1.aspx> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

¹² Βλ. M. Freire, R. Kanet, “*Russia and its near neighbours*”, Palgrave Macmillan, 2012, σελ. 277.

¹³ Βλ. *Asbarez*, “Armenia, Russia, Iran and Georgia Sign Energy Accord”, 13 Απριλίου 2016. [Ανακτήθηκε από <http://asbarez.com/148685/armenia-russia-iran-and-georgia-sign-energy-accord/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

Αρμενία, με αποτέλεσμα η χώρα να ελαττώσει την εξάρτησή της από την Ρωσία¹⁴.

Οι σχέσεις μεταξύ Ε.Ε. και Αρμενίας είναι βασισμένες στη συμφωνία για τη Σύναψη Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (Σ.Ε.Σ.Σ.), που είναι σε ισχύ από το 1999¹⁵. Αξιίζει να σημειωθεί το γεγονός, ότι η νέα συμφωνία μεταξύ της Αρμενίας και της Ε.Ε. θα αντικαταστήσει τη συμφωνία για τη Σ.Ε.Σ.Σ.¹⁶. Η συμφωνία αυτή θέτει τις βάσεις συνεργασίας στους τομείς του μόνιμου πολιτικού διαλόγου, του εμπορίου, των επενδύσεων, της οικονομίας, της νομοθεσίας και του πολιτισμού. Επίσης, υπενθυμίζεται ότι η Αρμενία ως χώρα του Νότιου Καυκάσου, έχει ενταχθεί από το 2004 στην Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας (Ε.Π.Γ.), η οποία επιδιώκει την αύξηση της ευημερίας, της σταθερότητας και της χρηστής διακυβέρνησης στις γειτονικές χώρες της Ε.Ε. μέσω της ανάπτυξης στενότερων πολιτικών σχέσεων και της οικονομικής ολοκλήρωσης. Επιπλέον, η Αρμενία εντάχθηκε το 2009 στην Ανατολική Εταιρική Σχέση (Α.Ε.Σ.), η οποία αποτελεί μια ειδική διάσταση της Ε.Π.Γ.. Έχει ως στόχο την ενίσχυση της πολιτικής σύνδεσης και της οικονομικής ενοποίησης των χωρών εταίρων της Ανατολικής Ευρώπης¹⁷. Σε αυτό το πλαίσιο, τον Ιούνιο του 2012 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για τη συμφωνία σύνδεσης της Αρμενίας με την Ε.Ε. και την ένταξή της στην ολοκληρωμένη Ζώνη Ελευθέρων Συναλλαγών, η οποία ολοκληρώθηκε τον Ιούλιο του 2013. Στις 17 Δεκεμβρίου του 2012 είχε υπογραφεί η συμφωνία για διευκόλυνση στο θέμα της θεώρησης εισόδου (visa), ενώ στις 19 Απριλίου του 2013 υπεγράφη

**Την 16η Δεκεμβρίου
2015, σε μια
προσπάθεια
προώθησης των
σχέσεων με το
Ερεβάν, η
Ευρωπαϊκή Επιτροπή
παρουσίασε το νέο
πρόγραμμα ενίσχυσης
της Αρμενίας ύψους
30 εκ. Ευρώ.**

¹⁴ Βλ. *Institute for War & Peace Reporting*, “Armenia's Power Deals with Iran, Russia”, 15 Σεπτεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από <https://iwpr.net/global-voices/armenias-power-deals-iran-russia> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

¹⁵ Βλ. *Access to European Union Law*, “Partnership and Cooperation Agreements (PCAs): Russia, Eastern Europe, the Southern Caucasus and Central Asia”, 29 Σεπτεμβρίου 2010, [Αναρτήθηκε από <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=URISERV%3Ar17002> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

¹⁶ Βλ. *European Union External Action*, “EU-Armenia relations”, Δεκέμβριος 2015. [Ανακτήθηκε από http://eeas.europa.eu/factsheets/news/eu-armenia_factsheet_en.htm τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

¹⁷ Βλ. ΜΟΥΣΗΣ Νίκος, «Ευρωπαϊκή Πολιτική Γειτονίας», *Europedia*. [Αναρτήθηκε από http://www.europedia.moussis.eu/books/Book_2/7/25/04/?lang=gr&all=1&s=1&e=10 τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

συμφωνία επανεισοδοχής. Αμφότερες τέθηκαν σε ισχύ το 2014¹⁸. Τον Δεκέμβριο του 2014 η Αρμενία εντάχθηκε στην Ε.Ο.Ε. και, έτσι, τέθηκε σε κίνδυνο η Συμφωνία Σύνδεσης με την Ε.Ε. στα πλαίσια της Ανατολικής Συνεργασίας¹⁹.

Την 16η Δεκεμβρίου 2015, σε μια προσπάθεια προώθησης των σχέσεων με το Ερεβάν, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το νέο πρόγραμμα ενίσχυσης της Αρμενίας ύψους 30 εκ. Ευρώ²⁰. Η χρηματοδότηση αυτή πραγματοποιείται στο πλαίσιο της Α.Ε.Σ.. Ας σημειωθεί, ακόμη, ότι η νέα Σ.Ε.Σ.Σ. στοχεύει στην ανάπτυξη του εμπορίου και των επενδύσεων, καθώς και στην αύξηση της κινητικότητας μεταξύ των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της Αρμενίας. Πιο συγκεκριμένα, το πρόγραμμα στήριξης της Αρμενίας που ανακοίνωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή περιλαμβάνει τρεις ενέργειες:

1. «Καλύτερα προσόντα για καλύτερες δουλειές (Better Qualifications for Better Jobs) με προϋπολογισμό 15 εκ. ευρώ». Η συγκεκριμένη ενέργεια έχει ως στόχο τη βελτίωση της αποδοτικότητας της αγοράς εργασίας της Αρμενίας και την απασχολησιμότητα του ανθρωπίνου δυναμικού, δίνοντας έμφαση κυρίως στην αγροτική απασχόληση. Η δράση αυτή θα βελτιώσει τους μηχανισμούς για αναγνώριση και αντιστοιχία του εργατικού δυναμικού με τη ζήτηση του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, μέσω μιας αποτελεσματικότερης συλλογής και χρήσης δεδομένων. Επίσης, η συγκεκριμένη ενέργεια θα ενισχύσει την ανάπτυξη των προσόντων και της απασχολησιμότητας των ατόμων που αναζητούν εργασία, με την ανάπτυξη του εθνικού κέντρου επαγγελματικού προσανατολισμού και τη βελτίωση των ευκαιριών στη δια βίου μάθηση. Επιπλέον, το πρόγραμμα θα παρέχει επαγγελματική εκπαίδευση στους πτυχιούχους της γεωπονικής μέσω εξελιγμένου συστήματος του εθνικού προγράμματος εκπαίδευσης και μέσω μιας βελτιωμένης διοικητικής δομής.
2. «Πρόγραμμα μεταρρύθμισης δημοσιονομικής πολιτικής (Public Finance Policy Reform Programme) με προϋπολογισμό 10 εκ. ευρώ».

---

¹⁸ Βλ. Υπουργείο Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αρμενίας, “Bilateral Relations”, 09 Φεβρουαρίου 2015. [Αναρτήθηκε από <http://www.mfa.am/en/country-by-country/eu/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

¹⁹ Βλ. *Azattyun*, “Armenia Joins Eurasian Union”, 3 Ιανουαρίου 2015. [Αναρτήθηκε από <http://www.azattyun.am/a/26774782.html> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

²⁰ Βλ. European Union External Action, “EU-Armenia Relations”. [Αναρτήθηκε από http://eeas.europa.eu/factsheets/news/eu-armenia factsheet_en.htm τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

Η συγκεκριμένη ενέργεια θέτει ως βάση την υπευθυνότητα, τη διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα της δημόσιας δαπάνης στην Αρμενία, με στόχο την καταπολέμηση της διαφθοράς. Συγκεκριμένα, το πρόγραμμα περιλαμβάνει ένα φιλικό φορολογικό περιβάλλον, ενισχύοντας την υπευθυνότητα και τη διαφάνεια του προϋπολογισμού. Η συνεργασία με την Κοινωνία των Πολιτών και την Εθνοσυνέλευση θα διασφαλίσει τη διαδικασία του συμμετοχικού προϋπολογισμού και θα επιβεβαιώσει ότι θα αναβαθμιστεί ο φορολογούμενος πολίτης μέσω των βελτιωμένων πρακτικών προμήθειας.

3. «Διευκόλυνση της Κοινωνίας των Πολιτών (Civil Society Facility) με προϋπολογισμό 5 εκ. ευρώ». Η συγκεκριμένη ενέργεια θα ενισχύσει τη δυνατότητα των οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών να συμβάλουν στη δημοκρατική διαδικασία λήψης αποφάσεων. Το έργο θα βελτιώσει την λειτουργία των οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών, καθώς και τη δυνατότητα ανάληψης της πολιτικής διαμόρφωσης, με αποτέλεσμα, οι οργανώσεις της Κοινωνίας των Πολιτών να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις ανάγκες των πολιτών και να διαχειριστούν με επιτυχία τα έργα για την κοινωνική επιχειρηματικότητα²¹.

Η οικονομία της Αρμενίας έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο μετά την παγκόσμια οικονομική κρίση που ταλάνισε τη χώρα το 2009²². Στο πλαίσιο ανάπτυξης σχέσεων, η Ε.Ε. επιβεβαιώνει τη δέσμευσή της για τη συνέχιση της συνεργασίας της με την Δημοκρατία της Αρμενίας και την παροχή οικονομικής βοήθειας ύψους 140-170 εκατ. ευρώ για την περίοδο 2014-2017 με σκοπό την ανάπτυξη του ιδιωτικού τομέα, τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης και του τομέα της δικαιοσύνης, καθώς και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών²³. Στο σημείο αυτό, αξίζει να σημειωθεί η δήλωση του Προέδρου της Αρμενίας, Σερζ Σαρκισιάν, για τη συμφωνία της Αρμενίας με την Ε.Ε. Σύμφωνα με τον

²¹ Βλ. *European Commission*, “New EU support for reform efforts in Armenia”, 16 Δεκεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6340_en.htm τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

²² *The World Bank*, “Armenia – Global Economic Prospects – Forecasts” [Αναρτήθηκε από <http://data.worldbank.org/country/armenia> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

²³ Βλ. *Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, «Σχέσεις της Αρμενίας με την Ευρωπαϊκή Ένωση», 27 Μαΐου 2015. [Ανακτήθηκε από <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/eastern-partnership/armenia/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

Αρμένιο Πρόεδρο, η συνεργασία και η ενίσχυση των σχέσεων της Αρμενίας με την Ε.Ε., αποτελούν προτεραιότητα για την εξωτερική πολιτική της χώρας. Επιπλέον, εξέφρασε την ελπίδα, η βοήθεια που παρέχεται από την Ε.Ε., για την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων στην Αρμενία, να είναι συνεχής²⁴. Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί η δήλωση του υπουργού Εξωτερικών της Αρμενίας, Εντουάρντ Ναλμπαντιάν, ο οποίος εξέφρασε την άποψη, ότι η νέα συμφωνία θα ενισχύσει τις διμερείς σχέσεις για μια ολοκληρωμένη συνεργασία σε ειδικούς τομείς²⁵. Από την πλευρά της Ε.Ε., η

**Σύμφωνα με τον
Αρμένιο Πρόεδρο, η
συνεργασία και η
ενίσχυση των
σχέσεων της
Αρμενίας με την Ε.Ε.,
αποτελούν
προτεραιότητα για
την εξωτερική
πολιτική της χώρας.**

Υπατη Εκπρόσωπος της Ε.Ε. για θέματα Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας και Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Φεντερίκα Μογκερίνι, δήλωσε πως η Ε.Ε. θα συνεχίσει να υποστηρίζει την προσπάθεια της Αρμενίας στην προώθηση των πολιτικών και κοινωνικών μεταρρυθμίσεων, καθώς και στην βελτίωση της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.²⁶ Επιπλέον, σημαντική είναι η δήλωση του Γενικού Διευθυντή της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Εξωτερικής Δράσης για τη Ρωσία, την Ανατολική Εταιρική Σχέση, την Κεντρική Ασία, την περιφερειακή συνεργασία και τον Ο.Α.Σ.Ε., Γκανάρ Βίγκαντ, κατά την επίσκεψή του στο

Ερεβάν, ο οποίος ανέφερε, ότι η Ρωσία δε θα παρέμβει στις συνομιλίες της Αρμενίας με την Ε.Ε..²⁷

Συμπερασματικά, παρατηρούμε ότι η υπόθεση εργασίας επιβεβαιώνεται όσον αφορά τη σημασία της σύναψης συμφωνιών μεταξύ μικρών περιφερειακών κρατών με ισχυρούς διεθνείς δρώντες και ενώσεις

²⁴ Βλ. *Armenian Agenda*, “EU Hopes to Complete Talks with Armenia by the End of the Year”, 13 Ιανουαρίου 2016, [Ανακτήθηκε από <http://www.armenianagenda.com/post/137220537261/eu-hopes-to-complete-talks-with-armenia-by-the-end> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

²⁵ Βλ. *Υπουργείο Εξωτερικών της Δημοκρατίας της Αρμενίας*, “Statement by the Minister of Foreign Affairs of Armenia Edward Nalbandian at the 7th European Union and Eastern Partnership Foreign Ministers’ Meeting”, 23 Μαΐου 2016. [Ανακτήθηκε από http://www.mfa.am/en/speeches/item/2016/05/23/min_sp_eu_eap/ τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

²⁶ Βλ. *European Union External Action*, “Remarks by HRVP Federica Mogherini at the joint press conference with Mr Edward Nalbandian, Foreign Minister of Armenia”, 1 Μαρτίου 2016. [Ανακτήθηκε από http://eeas.europa.eu/statements-eeas/2016/160301_01_en.htm τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

²⁷ Βλ. *Aravot*, “New status. Armenia has not lost its strategic significance for the EU”, 12 Δεκεμβρίου 2015. [Ανακτήθηκε από <http://en.aravot.am/2015/12/12/173412/> τελευταία πρόσβαση: 8/1/2016]

για την ενίσχυση της θέσης τους στο διεθνές σύστημα. Με την προσέγγιση αυτή της Αρμενίας με την Ε.Ε., επιχειρείται η ανάπτυξη στενότερων σχέσεων του Ερεβάν με τη Δύση. Συγκεκριμένα, η νέα συμφωνία μεταξύ Αρμενίας και Ε.Ε., η οποία θα αντικαταστήσει τη συμφωνία για τη Σ.Ε.Σ.Σ., θα ενισχύσει τους δημοκρατικούς θεσμούς και θα δώσει έμφαση στην καταπολέμηση της διαφθοράς και στο διεθνές δίκαιο. Το πρόγραμμα στήριξης της Ε.Π.Γ. προς την Αρμενία θα προσφέρει τη δυνατότητα στις Βρυξέλλες και στο Ερεβάν να αναπτύξουν στενότερες σχέσεις και να εμβαθύνουν την πολιτική τους συνεργασία. Μέσω της συμφωνίας αυτής, η Ε.Ε. και η Δημοκρατία της Αρμενίας είναι αποφασισμένες να αδράξουν την ευκαιρία και να βελτιώσουν τις σχέσεις τους, καθώς και να διευρύνουν και να ενισχύσουν την πολιτική και οικονομική σταθερότητα, την ασφάλεια και τέλος την ευημερία στην περιφέρεια της ευρωπαϊκής οικογένειας.

* * * * *

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Εργαστήριο Τουρκικών και Ευρασιατικών Μελετών
Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών

Τμήμα Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών

Ανδρούτσου 150, Τ.Κ. 185 34, Πειραιάς

E-mail : etem.des@gmail.com, etem@unipi.gr

<http://etem.unipi.gr>

ISSN : 2529-0932